

БИРИККЕН
УЛУТТАР УЮМУ
КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫ

**КЫРГЫЗСТАНДАГЫ
БИРИККЕН УЛУТТАР УЮМУ
2023-ЖЫЛДЫН НАТЫЙЖАЛАРЫ
БОЮНЧА ЖЫЛДЫК ОТЧЕТУ**

МАЗМУНУ

Туруктуу координатордун кириш сөзү	4
БУУнун өлкөлүк командасы	5
Өлкөдөгү БУУнун өнүктүрүү системасынын өнүктүрүү боюнча негизги өнөктөштөрү	6
1-БӨЛҮМ: Өлкөлүк жана регионалдык контексттеги негизги өнүгүүлөр	7
2-БӨЛҮМ: Кызматташуу боюнча Алкактык программа аркылуу БУУнун өнүктүрүү системасы тарабынан өнүгүүнүн улуттук артыкчылыктарын колдоо	11
2.1. Кызматташуу боюнча Алкактык программанын натыйжаларына сереп	12
2.2. Кызматташуу боюнча Алкактык программанын артыкчылыктары, акыркы жана аралык натыйжалары	17
2.3. 2030 Күн тартибине өнөктөштүктү жана каржылоону колдоо	41
2.4. БУУнун биргелешкен ишинин натыйжалары: Бириккен Улуттар Уюмунун ыраттуулугу, таасирдүүлүгү жана натыйжалуулугу	43
2.5. Финансылык сереп жана ресурстарды мобилизациялоо	49
2.5.1. Финансылык сереп	49
2.5.2. Ресурстарды мобилизациялоо жана каржылоонун сапаты	50
3-БӨЛҮМ: БУУӨКтүн кийинки жылга карата ишмердүүлүгүнүн негизги багыттары	51

ТУРУКТУУ КООРДИНАТОРДУН КИРИШ СӨЗҮ

Урматтуу өнөктөштөр жана кесиптештер,

Мен сиздерге БУУнун Кыргыз Республикасындагы өлкөлүк командасынын (БУУӨК) 2023-жылдын натыйжалары боюнча жылдык отчетун тартуулап жаткандыгыма кубанычтамын. Бул 2023-2027-жылдарга карата БУУнун Туруктуу өнүктүрүү максатында кызматташуу боюнча жаңы Алкактык программасынын (Алкактык программа) алкагындагы биринчи отчет. Ал Кыргызстанды өнүктүрүүнүн улуттук артыкчылыктарын жана туруктуу өнүгүү максаттарына (ТӨМ) жетишүүдөгү прогрессти ишке ашыруу боюнча Кыргыз Республикасынын Өкмөтү менен өнөктөштүктө БУУӨКтүн жамааттык кылган ишин көрсөтөт.

Отчетто Алкактык программада аныкталган бардык төрт артыкчылыктуу багыт боюнча жетишилген прогресс көрсөтүлгөн. БУУ тутуму кызматташтык боюнча Алкактык программаны ишке ашыруунун биринчи жылына киргенде, өкмөт жана башка көптөгөн өнөктөштөр менен биргелешип иш алпарууда координацияны жакшыртты, улуттук артыкчылыктар менен келишимдүүлүктү жогорулатты жана фактыларга негизделген саясат боюнча программаларды жана сунуштарды иштеп чыгууга адам укуктарына негизделген ыкмаларды бекемдеди.

2023-жылдын ичинде Кыргыз Республикасы өнүгүү жаатындагы глобалдык талкууларга жана процесстерге өз салымын кошууну улантты. Өлкөнүн ТӨМгө бекем берилгендигин баса белгилеп, Президент 2023-жылдын сентябрында ТӨМ саммитинде эки трансформациялык улуттук милдеттенмелерди сунуштады: инклюзивдүү сапаттуу билим берүү жана жашыл экономика, алардын экөө тең жакырчылыкты кыскартууну жана теңсиздикти негизги артыкчылыктар катары колдойт. Ошондой эле 2023-жылы Кыргыз Республикасы БУУнун климаттын өзгөрүшү жөнүндө Алкактык Конвенциясынын 28-Тараптардын конференциясына (28-ТК) катышып, Өкмөттүн 2050-жылга карата көмүрктөн бейтараптуулугу боюнча милдеттенмесин бекитти жана ТКнын алкагында тоо жана климаттын өзгөрүшү жөнүндө маселелер боюнча эксперттердин диалогун демилгеледи. Ушул дараметке таянуу менен БУУӨК Өкмөттүн 29-ТКга жана келечектин саммитине катышуусун колдоону улантат жана алган милдеттенмелерин аткаруу боюнча бардык тиешелүү тараптар менен өнөктөштүктө иш алып барат.

Учурдагы мүмкүнчүлүктөн пайдаланып, Президенттин Администрациясына, Министрлер Кабинетине жана мамлекеттик бийликтин бардык деңгээлдериндеги башка тиешелүү мамлекеттик мекемелерге БУУнун Кыргызстандагы өнүктүрүү системасы менен мыкты өнөктөштүк жана натыйжалуу кызматташуу үчүн ыраазычылык билдирем. Мен Кыргызстандын ТӨМүн алга жылдырууда маанилүү роль ойноп жаткан, БУУнун өнөктөштөрүнө: жарандык коомго, аялдарга, жаштарга жана укук коргоо топторуна, жеке секторго, илимий чөйрөлөргө жана ЖМКга, жана ошондой эле өнүктүрүү боюнча өнөктөштөргө, көп тараптуу жана эки тараптуу донорлорго терең ыраазычылыгымды билдирем.

Сөзүмдүн жыйынтыгында, мен Кыргызстанда иштеп жаткан БУУнун бардык агенттиктеринин, фонддорунун жана программаларынын өз ишине берилген кызматкерлерине Кыргызстандын элинин жашоо сапатын жакшыртуу боюнча жыл бою талыкпаган иши үчүн ыраазычылык билдиргим келет. Чон рахмат!

Антье Граве
Бириккен Улуттар Уюмунун Туруктуу координатору

БУУНУН ӨЛКӨЛҮК КОМАНДАСЫ

РЕЗИДЕНТТИК АГЕНТТИКТЕР

РЕЗИДЕНТТИК ЭМЕС АГЕНТТИКТЕР

ӨЛКӨДӨГҮ БУУНУН ӨНҮКТҮРҮҮ СИСТЕМАСЫНЫН ӨНҮКТҮРҮҮ БОЮНЧА НЕГИЗГИ ӨНӨКТӨШТӨРҮ

ӨКМӨТТӨР

Австриянын Өкмөтү	Франциянын Өкмөтү	Норвегиянын Өкмөтү
Бельгиянын Өкмөтү	Германиянын Өкмөтү	Россия Федерациясынын Өкмөтү
Канаданын Өкмөтү	Жапониянын Өкмөтү	Швециянын Өкмөтү
Кытай Өкмөтү	Казакстандын Өкмөтү	Швейцариянын Өкмөтү
Даниянын Өкмөтү	Кореянын Өкмөтү	Түркиянын Өкмөтү
Эстониянын Өкмөтү	Кыргыз Республикасынын Өкмөтү	Улуу Британиянын Өкмөтү
Европа Биримдиги	Люксембург Өкмөтү	
Финляндиянын Өкмөтү	Нидерланд Өкмөтү	

ӨКМӨТТӨР ӨНҮКТҮРҮҮ АГЕНТТИКТЕРИ АРКЫЛУУ

КӨП ТАРМАКТУУ ТРАСТТЫК ФОНДДОР

01
БӨЛҮМ

ӨЛКӨЛҮК ЖАНА РЕГИОНАЛДЫК КОНТЕКСТТЕГИ НЕГИЗГИ ӨНҮГҮҮЛӨР

Калктын саны

7 млн

Каттоо, 2022

Калктын өсүшү (жылдык %)

2,9

2022, Дүйнөлүк банк

Азыркы ИДПнын көлөмү

\$11,52 млрд

2022, Дүйнөлүк банк

Жан башына ИДП

\$1,655.1

2022, Дүйнөлүк банк

ИДПнын өсүшү (жылдык %)

6.3

2022, Дүйнөлүк банк

Таза миграция

-9,999

2022, Дүйнөлүк банк

ТӨМ индекси боюнча рейтинг

45

ичинен 166

ТӨМ индексин баалоо

74.4

Аймактык орточо: 71.8

Кыргыз Республикасы - кирешеси ортодон төмөн жана калкы 7 миллионго жакын деңизге чыга албаган өлкө¹ Өлкөнүн аймагынын 80% дан ашыгы Тянь-Шань тоо кыркаларында жайгашкан, 4% жери дайыма муз жана кар астында болот. Кыргыз Республикасынын географиясы жана топографиясы аны Борбордук Азиядагы эң кооптуу өлкөлөрдүн катарына кошот. Өлкө ар кандай табигый кырсыктарга дуушар болот, алардын эң көп кездешкени жер титирөө болуп саналат. Башка климаттык коркунучтарга кургакчылык, жер көчкүлөр, катуу суу ташкындары жана мөңгү көлдөрүнүн ташкындары кирет, мунун баары кырсык коркунучунун олуттуу деңгээлине өбөлгө түзөт². Дүйнөлүк банктын маалыматы боюнча, табигый кырсыктар жылдык ички дүң продуктунун 0,5% дан 1,3% га чейин чоң экономикалык зыян келтирет³.

Азыркы ИДПнын көлөмү 11,52 миллиард долларды түзгөн (Дүйнөлүк банк⁴) Кыргызстандын экономикасы акча которуулардан, алтын казып алуудан жана тышкы жардамдан көз каранды жана натыйжада тышкы таасирлерге алсыз. Өлкөдөгү чектелген экономикалык мүмкүнчүлүктөр укмуштуудай эмгек миграциясына алып келди: бир миллионго жакын адам чет өлкөдө иштешет. Эмгек мигранттары үй-бүлөлөрүн багуу үчүн үй-

лөрүнө жөнөткөн акча өлкөнүн ИДПсынын үчтөн бир бөлүгүн түзөт – бул дүйнөдөгү эң жогорку көрсөткүчтөрдүн бири. Эл аралык валюта фондунун 2023-жылдагы отчетуна⁵ ылайык, Кыргызстан пандемияга чейин жакырчылыкты кыскартууда көрүнүктүү ийгиликтерге жетишкен. Бирок, жакырчылыктын деңгээли пандемиядан бери өсүп, азык-түлүккө жана энергияга болгон баанын жогорулашынан улам күчөгөн.

Ушул чакырыктарга карабастан, Кыргыз Республикасы өнүгүү жолун улантты. Ал 2026-жылга чейин өнүктүрүүнүн Улуттук стратегиясынын алкагында кыска жана орто мөөнөттүү келечекке өзүнүн улуттук артыкчылыктарын аныктады. Кыргызстан эл аралык милдеттенмелерден тышкары тоолуу аймактарды өнүктүрүү боюнча 2023-2027-жылдарга карата өз иш-аракеттер планын иштеп чыгып, абанын булганышы маселесин чечүүгө ниеттенүүдө. 2023-жылдын кульминациясы 2023-жылдын сентябрында өткөн ТӨМ саммитинде Кыргызстандын улуттук милдеттенмелерин сунуштоосу болду. Президент эки трансформациялык улуттук милдеттенмени сунуштады: Инклюзивдүү сапаттуу билим берүү жана “жашыл” экономика, экөө тең жакырчылыкты жана теңсиздикти кыскартуунун өзөгүн түзөт.

ТӨМ саммитинин түздөн-түз уландысы катары БУУ менен өнөктөштүктө өнүктүрүү форуму уюштурулган. Президент жакырчылыкты жана теңсиздикти жоюу мамлекеттин башкы приоритети экенин ырастады жана Министрлер Кабинетинин Төрагасы ишке ашыруунун беш стратегиялык ыкмасын белгиледи.

Өнүктүрүү форумунда 2024-жылы жана андан кийинки мезгилде туруктуу жана гүлдөп-өнүккөн келечекке багыт бере турган беш улуттук артыкчылыктар болуп төмөнкүлөр саналат:

1. Мамлекеттик институционалдык потенциалды чыңдоо: Бул максат күчтүү институттар, өзгөчө мамлекеттин финансылык жана административдик башкаруусу иштеп жаткан жана прогрессивдүү мамлекеттин таянычы экенин түшүнүүнү чагылдырат.

2. Билим берүүнү жана саламаттыкты сактоону жакшыртуу: билим берүү жана саламаттыкты сактоо кызматтарынын сапаты жогорулатылат, анткени алар инновациялык өнүгүүнүн жана Кыргызстандын жарандарынын социалдык бакубаттуулугунун негизи болуп саналат. Бул аймактарга инвестиция өлкөнүн келечектеги адамдык капиталына инвестиция катары каралат.

3. Туруктуу экономикалык өсүштү алга жылдыруу: Аймактарды өнүктүрүүгө өзгөчө көңүл буруу менен туруктуу экономикалык өсүштү жана жумушчу орундарды түзүүнү стимулдаштыруу. Бул ыкма өнүгүүнү децентралдаштырууга жана өлкө боюнча тең салмактуу өсүштү камсыз кылууга багытталган.

4. Эл аралык кызматташтык жана ресурстарды мобилизациялоо: ресурстарды мобилизациялоо жана жаңы технологияларды жана билимдерди алуу үчүн эл аралык өнөктөштөр менен кызматташууну кеңейтүү. Бул дүйнөлүк каржы рынокторуна чыгууну, экспортту жогорулатууну жана Кыргызстанды дүйнөлүк экономикага интеграциялоо үчүн өтө маанилүү болгон чет элдик инвестицияларды тартууну камтыйт.

5. Курчап турган чөйрөнүн туруктуулугу жана климаттын өзгөрүшү: Кыргызстан экологиялык туруктуулукту илгерилетүү жана глобалдык климаттын өзгөрүшүн жумшартуу жана ыңгайлашуу боюнча чараларды көрүүгө арналган. Өлкөнүн туруктуу өнүгүүсүн камсыз кылуу үчүн айлана-чөйрөнү коргоонун маанилүүлүгүн түшүнүү менен бул максат экономикалык өсүштү экологиялык тең салмактуулукка шайкеш келтирүүгө багытталган.

¹ Калкты жана турак жай фондун каттоо 2022, <https://stat.kg/ru/publications/perepis-naseleniya-i-zhilishnogo-fonda-kyrgyzskoj-respubliki-2022-goda-kniga-i-osnovnye-socialno-demograficheskie-harakteristiki/>

² https://climateknowledgeportal.worldbank.org/sites/default/files/2021-09/15814-WB_Kyrgyz%20Republic%20Country%20Profile-WEB.pdf

³ <https://climateknowledgeportal.worldbank.org/country/kyrgyz-republic/vulnerability>

⁴ <https://data.worldbank.org/country/kyrgyz-republic>

⁵ [https://www.elibrary.imf.org/configurable/content/journals\\$002f002\\$002f2023\\$002f092\\$002farticle-A003-en.xml?tac=journals%24002f002%24002f2023%24002f092%24002farticle-A003-en.xml](https://www.elibrary.imf.org/configurable/content/journals$002f002$002f2023$002f092$002farticle-A003-en.xml?tac=journals%24002f002%24002f2023%24002f092%24002farticle-A003-en.xml)

Андан тышкары, Кыргызстан дүйнөлүк жана улуттук деңгээлдеги бир катар демилгелерди көтөрүүнү улантты. 2022-жылдын декабрь айында БУУнун Башкы Ассамблеясы тарабынан Тоолуу аймактарды өнүктүрүү боюнча 2023-2027-жылдарга карата беш жылдык иш-аракеттер планы кабыл алынгандан кийин, Өкмөт БУУ жана башка өнөктөштөр менен тыгыз консультациялардын негизинде Тоолуу аймактарды өнүктүрүү боюнча глобалдык жана улуттук иш-аракеттер пландарын концептуалдаштырды. Ошондой эле, Кыргызстан БУУнун климаттын өзгөрүшү жөнүндө Алкактык Конвенциясынын 28-Тараптардын Конференциясына (28-ТК) катышты. Ага даярдыктын алкагында БУУ климаттын өзгөрүшү боюнча Улуттук форум уюштурган. 28-ТКда Президент 2050-жылга чейин көмүртектин бейтараптуулугун жана Тоо күн тартибин тастыктады. Өкмөт ошондой эле климаттын өзгөрүшүнө байланыштуу тоолуу аймактардын өзгөчө кооптонуусун ийгиликтүү жактап, илимий-техникалык консультация боюнча көмөкчү органдын (SBSTA) 60-сессиясында тоолор жана климаттын өзгөрүүсү проблемалары боюнча эксперттик диалогду 2024-жылдын июнь айында Бонн шаарында уюштуруу боюнча 28-ТКда макулдашууга жетишти.

Жогорудагы улуттук умтулууларга, чакырыктарга жана мүмкүнчүлүктөргө карабастан, Кыргызстандын 2030-жылга чейин Туруктуу өнүгүүнүн Күн тартибин ишке ашыруудагы жалпы прогрессине көз чаптырсак жөндүү. ТӨМгө жетишүүдөгү прогресстин деңгээли боюнча, 2023-жылы туруктуу өнүгүү жөнүндө отчетко⁶ ылайык, Кыргызстан 166 өлкөнүн ичинен 45-орунда турат. Кыргызстандын өлкөлүк баллы 74,4 тү түзүп, регионалдык орточо көрсөткүч 71,8 тү түздү. 2022-жылы ал 165 өлкөнүн ичинен 47-орунду ээлеп, аймактын орточо көрсөткүчү 74кө каршы 71,4 орунду ээлеген. Бул контексттен улам, Өкмөт 2025-жылы экинчи Улуттук ыктыярдуу серепти сунуштоо үчүн расмий түрдө тапшырды. Парламенттеги ТӨМ Жумушчу тобу 2023-жыл бою активдүү болуп, ТӨМ боюнча парламенттик талкууларды уюштурду жана алдыга жылдырууга багытталган улуттук программалардын аткарылышына байкоо жүргүзүү ролун жогорулатты.

2023-жылы Кыргызстан Адам укуктары боюнча кеңешке 2023-25-жылдарга мүчө болуп кирген. Инклюзивдүү туруктуу өнүгүүнү жана ТӨМдү алдыга жылдырууда мүмкүн болгон мүдүрүлүүчү бөгөттөрдүн бири негизги эркиндиктердин, атап айтканда сөз эркиндигинин, массалык маалымат каражаттарынын, тынч чогулуштардын жана жүрүштөрдүн чектөөлөрүнүн жана талаштуу мыйзамдардын кабыл алынышынын, жарандык коом уюмдарын жана массалык маалымат каражаттарын чектеген мыйзамдык демилгелердин натыйжасында жарандык мейкиндиктин андан ары кыскарышы болду. Өнүктүрүү коомчулугу өзгөчө коммерциялык эмес уюмдар жана массалык маалымат каражаттары жөнүндө мыйзам долбоорлоруна тынчсызданды, бул жарандык коом уюмдарынын да, өнүктүрүү боюнча өнөктөштөрдүн да, анын ичинде БУУнун да ишмердүүлүгүнө жана кызмат көрсөтүүсүнө, ТӨМгө жетүүгө карай прогреске таасирин тийгизиши мүмкүн, Кыргызстандын улуттук өнүгүү пландары боюнча прогреске, жана өлкөнүн адам укуктары боюнча милдеттемелерин аткаруусуна таасирин тийгизиши мүмкүн. Мындан тышкары, салттуу баалуулуктар боюнча коомдук талкуу гендердик теңчиликке жана аялдардын мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүүгө терс таасирин тийгизиши мүмкүн.

2023-жылдын январында кол коюлган кыргыз-өзбек мамлекеттик чек арасы боюнча келишим чек арада кошумча өткөрмө пункттарды ачууга гана алып келбестен, эки тараптуу соода-экономикалык жана маданий кызматташууга дем берип, аймактык стабилдүүлүктү жана жакшы коңшулук мамилелерди олуттуу түрдө чындоого жардам берди. Чек араны тактоо боюнча жумушчу топтор жыл ичинде техникалык деңгээлде жолугушту.

2023-жылы Тажикстан менен чек ара тынч болуп, чек араны делимитациялоо боюнча кандайдыр бир жылыштар болгон көрүнөт, ал азырынча жарыялана элек. Кыргызстан менен Тажикстандын өкмөттүк жана укук коргоо делегацияларынын жумушчу топтору 2023-жыл бою техникалык деңгээлде жолугушууларды өткөрүшүп, мүмкүн болгон чек ара келишимине түрткү болду.

02 БӨЛҮМ

КЫЗМАТТАШУУ БОЮНЧА АЛКАКТЫК ПРОГРАММА АРКЫЛУУ БУУНУН ӨНҮКТҮРҮҮ СИСТЕМАСЫ ТАРАБЫНАН ӨНҮГҮҮНҮН УЛУТТУК АРТЫКЧЫЛЫКТАРЫН КОЛДОО

⁶ <https://sdgs.un.org/gsdrgsd2023>

2.1. КЫЗМАТТАШУУ БОЮНЧА АЛКАКТЫК ПРОГРАММАНЫН НАТЫЙЖАЛАРЫНА СЕРЕП

БУУнун Туруктуу өнүктүрүү максатында 2023-2027-жылдарга карата кызматташуу боюнча Алкактык программасы (Алкактык программа) Кыргызстандагы БУУ системасы менен Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн ортосундагы кызматташтыкты чагылдырган негизги документ болуп саналат. Анда 2018-2040-жылдарга Кыргыз Республикасын өнүктүрүүнүн улуттук стратегиясында жана 2026-жылга чейин өнүктүрүүнүн Улуттук стратегиясында белгиленген улуттук артыкчылыктар баяндалган. Ал ошондой эле БУУнун ТӨМ саясатын жана каржылоо чечимдерин колдоонун натыйжалуулугун жана натыйжалуулугун жогорулатуу жана системаны - кеңири ачык-айкындуулукту жана натыйжалар үчүн отчеттуулукту күчөтүү үчүн кызматташуу принциптерин баяндайт.

Алкактык программа, мындан тышкары, “Эч кимди артта калтырбоо” принцибин карманат. Ал БУУнун нормативдик Күн тартибине негизделип, калктын аярлуу катмарын камтууга, адам укуктарын коргоого жана колдоого, гендердик теңчиликти илгерилетүүгө, туруктуулукту бекемдөөгө жана отчеттуулукту камсыз кылууга багытталган.

Алкактык программа 2021-жылы жүргүзүл-

гөн жана 2022-жылы жаңыртылган Өлкөнүн жалпы анализине (ССА) негизделген. Алкактык программа Туруктуу координатордун жетекчилиги астында алдыга жылууга багытталган, БУУнун Өнүктүрүү реформасынын борбордук элементтеринин бири болуп саналат. Алкактык программа өкмөт жана башка тиешелүү өнөктөштөр, анын ичинде жарандык коом жана жеке сектор менен биргелешип иштелип чыккан Биргелешкен иш пландары аркылуу ишке ашырылат.

Алкактык программанын төмөнкү артыкчылыктуу төрт багыты бар:

1. Сапаттуу социалдык кызматтар (билим берүү, саламаттыкты сактоо, социалдык коргоо, татыктуу иш)
2. Инклюзивдүү “жашыл” социалдык-экономикалык өнүгүү
3. Климаттын өзгөрүшүнө каршы күрөшүү, табигый кырсыктардын тобокелдиктерин башкаруу жана айлана-чөйрөнү коргоо
4. Тынчтыкка жана социалдык биримдикке көмөктөшүүчү отчеттуу жана инклюзивдүү институттар жана жарандык коом

Алкактык программа жогорку деңгээлдеги Биргелешкен жетектөөчү комитет (БЖК) тарабынан башкарылат, анын теңтөрагалары Министрлер Кабинетинин төрагасы жана

БУУнун Туруктуу координатору болуп саналат. БЖК Алкактык программаны ишке ашыруудагы жылдык прогрессти карайт жана Биргелешкен иш пландарды аткаруу боюнча стратегиялык жетекчиликти камсыз кылат.

Алкактык программанын төрт артыкчылыктуу багыттары БУУнун агенттигинин башчысы жана Өкмөт тараптан кесиптеши менен тең төрагалык кылган тиешелүү Натыйжа топтору (НТ) тарабынан башкарылат. Натыйжа топтун теңтөрагалары өздөрүнүн Жыйынтык топторунун алкагында ырааттуулукту камсыз кылышат жана өнүгүүнүн пайда болгон маселелерин чечүүгө комплекстүү мамилени колдонушат. Ушуга байланыштуу Натыйжа топтун теңтөрагалары БУУнун өлкөлүк командасынын тематикалык топтору менен үзгүлтүксүз иштешүүнү камсыздайт.

Жаңы Алкактык программаны ишке ашыруунун алкагында БУУ системасынын Туруктуу координаторунун жетекчилиги астында БУУнун бардык колдоосун (26 агенттиктен турган) өлкөлөрдүн керектөөлөрүнө жана артыкчылыктарына ылайык жана бардык тармактар боюнча комплекстүү түрдө ишке ашырылды. Макулдашылган жана ар тараптуу саясат боюнча кеңеш берүү Өкмөттүн потенциалын бекемдөөгө жана кээде саясатты өзгөртүүгө алып келди. Кыргызстандын Өкмөтүнүн чечимдерин жана пландарын саясий салымдын ар кандай формалары аркылуу колдоо - талдоолор, консультациялар, саясий долбоорлор

ж.б. - ТӨМгө жетишүүдө прогрессти илгерилетүүдө мамлекеттик сектордун потенциалын бекемдөөгө жардам берди. Кээ бир учурларда, жаңы улуттук пландоо саясаты же мыйзамдары иштелип чыккан же кайра каралган - саясатка өзгөртүүлөр же саясатты иштеп чыгуу фактылар жана маалыматтар менен бекемделген. Колдоонун дагы бир тармагы ТӨМ саммити, 28-ТКсы жана 2022-жылы БУУнун Башкы катчысы тарабынан чакырылган Трансформациялоочу билим берүү саммитинин уландысы сыяктуу өнүгүү маселелери боюнча глобалдык диалогго катышуу боюнча Өкмөттүн мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүү болду.

2023-жылы Кыргызстан менен Тажикстандын чек арасындагы зомбулуктун күчөшүнүн натыйжасында Баткен облусуна гуманитардык жардам көрсөтүү БУУнун системасынын негизги жетишкендиги болду. БУУ 18 гуманитардык уюмду 89,000ден ашык адамга куткаруучу шашылыш жардамды жеткирүү, коопсуздук жана жашоо шарттарын калыбына келтирүү жана негизги иш-аракеттерди калыбына келтирүү үчүн тез арада жашоого жардам көрсөтүү үчүн мобилизациялады.

Бул отчетто 2023-2027-жылдарга карата Алкактык программаны ишке ашыруунун биринчи жылында жетишилген прогресс чагылдырылган, аларды төмөнкүдөй төрт артыкчылыктуу багыт боюнча жыйынтыктоого болот:

1-АРТЫКЧЫЛЫКТУУ ТАРМАК

Сапаттуу социалдык кызматтар (билим берүү, саламаттыкты сактоо, социалдык коргоо, татыктуу иш)

Бул артыкчылыктуу багыттын максаты бардык тараптардын катышуусу менен натыйжалуу саясат жана тийиштүү каржылоо механизмдери аркылуу сапаттуу социалдык кызматтарга, анын ичинде билим берүү, саламаттыкты сактоо, социалдык коргоо жана татыктуу жумушка адилеттүү жеткиликтүүлүктү камсыз кылуу аркылуу адамдардын муктаждыктарына жооп берүү боюнча улуттук күч-аракеттерди колдоо болуп саналат.

БУУнун колдоосуна төмөндөгүлөр камтылган [2.2 бөлүмдө]:

1. Улуттук жана жергиликтүү саясаттарды, пландарды, бюджеттерди жана каржылоо механизмдерин далилдүү жана адамдардын муктаждыктарына жооп берүү.
2. Социалдык кызматтардын сапатын жогорулатуу (саламаттык сактоо, билим берүү, социалдык коргоо, иш менен камсыз кылуу, эмгек ж.б.).
3. Коомдун социалдык нормаларына позитивдүү өзгөртүүлөрдү киргизүү жана жашоонун бардык чөйрөлөрүнө катышууга жана өз укуктарын коргоого ыйгарым укуктарга ээ болгон коомдун аярлуу катмарын көндүмдөр жана билим менен жабдуу.

Алкактык программанын биринчи жылында БУУнун буйругу менен жүргүзүлгөн изилдөөлөрдүн жана далилдердин негизинде бир нече социалдык коргоо стратегиялары иштелип чыккан, мисалы, Негизги диагностикалык инструмент (CODI), Көптөгөн көрсөткүчтөр боюнча кластердик изилдөө (MICS), маалыматтар боюнча СОЖ жана жумушчу күчүн сурамжылоону кайра карап чыгуу. Ушундай жол менен аныкталган боштуктар жакырчылык маселесин адилеттүү чечүүгө, эл аралык эмгек стандарттарын ратификациялоого жана жакырларга акча төлөөнү жакшыртууга жардам берди. Саламаттыкты сактоо тармагында негизги көңүл мурдагыдай эле телемедицинага жана санариптештирүүгө бурулду, бул 2024-2030-жылдарга комплекстүү иш-аракеттер планын иштеп чыгуу менен толукталды. Эзелердин жана ымыркайлардын ден соолугун коргоо, ошондой эле санариптик акушердик

веб-байкоо жана телемедициналык чечимдер аркылуу колдоого алынган.

Билим берүү тармагында өнөктөштүк келишимин⁷ түзүү Кыргызстанга билим берүү боюнча глобалдык өнөктөштүктүн алкагында каржылоого арыз берүүгө мүмкүндүк берген олуттуу жетишкендик болуп калды. Санариптик мүмкүнчүлүктөрдү изилдөө өкмөткө интернетти окутууда колдонууну оптималдаштырууга мүмкүндүк берди. БУУ мектеп окуучуларынын тамак-аш тартыштыгын байытылган жана аш болумдуу тамак-аш менен толтурууну улантып, туруктуулукту жана теңсиздикти талдоо үчүн изилдөө жүргүзгөн. Азык-түлүк коопсуздугу жана тамактануу боюнча билимдин жетишсиздиги, айрыкча калктын аялуу катмарынын көйгөйлөрү шартсыз трансферттердин жана социалдык институттардын арасында билимди жайылтуунун жардамы менен чечилди.

Кыргызстандын эл аралык соодасына көмөктөшүү соода порталын⁸ колдоо, 17 мамлекеттик мекемени электрондук аккредитациялоо жана санариптик карталоо борборун санариптик форматка өткөрүү аркылуу ишке ашырылды. БУУ орто жана чакан ишканалардын беш эл аралык соода жарманкесине катышуусун колдоодо, натыйжада 27 компания (анын 22син аялдар жетектейт) 3 миллион долларга жакын экспорттук келишимдерди түзүп, 85 жаңы келишимге кол

коюшту. Экспорттун жалпы көлөмү 20,3 млн АКШ долларына чейин көбөйдү.

Технология тармагында БУУ 5G тармактарын жана инновациялык технологияларды жайылтууну колдоодо. Буга өлкөнүн санариптик туруктуулугун баалоо, Дүйнөлүк банк менен биргеликте кибер инциденттерге каршы күрөшүү боюнча улуттук топту түзүүгө колдоо көрсөтүү жана санариптик айыл чарбасын өнүктүрүүгө көмөк көрсөтүү кирет.

2-АРТЫКЧЫЛЫКТУУ ТАРМАК

Инклюзивдүү “жашыл” социалдык-экономикалык өнүгүү

2-артыкчылыктуу тармак инклюзивдүү жашыл социалдык-экономикалык өнүгүү аркылуу бардык жарандардын бакубаттуулугун жана туруктуулугун илгерилетүү боюнча улуттук күч-аракеттерди колдоого багытталган. БУУ төмөндөгүлөр аркылуу жашыл жана инклюзивдүү экономикалык өсүштү колдоодо [2.2-бөлүмдө]:

1. Аялдардын ишкердигине мамлекеттик жана жеке инвестицияларды көбөйтүү.
2. Эл аралык соодага жөнгө салуучу жана процедуралык тоскоолдуктарды жеңилдетүү.
3. Экспорттук атаандаштыкка жөндөмдүүлүктү жогорулатуу, өзгөчө ЧОИ үчүн.
4. Айыл чарбасында стратегиялык саясатты жана мыйзамдарды иштеп чыгууну колдоо.
5. Миграцияны экономикалык ишмердүүлүккө интеграциялоону колдоо.
6. Чыгармачыл тармактарды жана инновациялык технологияларды колдоо.

280ге жакын ишкер аялдар нарк чынжырчасын изилдөөдөн жана бир нече бизнес жарманкелери жана көргөзмөлөрү менен толукталган Айыл чарба кооперативдеринин саясаты боюнча сунуштардан пайда көрүштү. Ошондой эле 2000ге жакын айыл чарба өндүрүүчүлөрү (алардын жарымы аялдар) айыл чарбасынын мыкты тажрыйбалары боюнча окуудан өтүштү, бул азык - түлүк товарларынын сатылышына мүмкүндүк берди. Өлкөнүн 40 районунда 316,733 дөн ашуун адам киреше алып келүүчү долбоорлордон пайдаланышты. БУУ кайтып келген мигранттарга бизнес ачуу үчүн тиешелүү гранттарды берүү менен реинтеграциялоого көмөктөшкөн, ошондой эле негизделген саясий чечимдерди кабыл алуу үчүн миграциялык маалыматтарды башкаруу системасын иштеп чыгууга жардам берген.

3-АРТЫКЧЫЛЫКТУУ ТАРМАК

Климаттын өзгөрүшүнө каршы күрөшүү, табигый кырсыктардын тобокелдиктерин башкаруу жана айлана-чөйрөнү коргоо

Бул артыкчылыктуу тармактагы негизги багыт жаратылыш ресурстарын сактоо жана адамдын туруктуу өнүгүүсү үчүн экосистеманын артыкчылыктарын пайдалануу үчүн климаттык аракеттерге, кырсык тобокелдиктерин башкарууга жана айлана-чөйрөнү коргоого инклюзивдүү ыкмаларды илгерилетүү боюнча улуттук күч-аракеттерди колдоо болуп саналат.

БУУ төмөндөгүлөр аркылуу колдоо көрсөттү [2.2-бөлүмдө]:

1. Климаттын өзгөрүшү боюнча саясаттар жана аракеттер.
2. Энергетика тармагы, саясатты жана мыйзамдарды иштеп чыгуу.
3. Айлана-чөйрөнү коргоо, саясат жана мыйзамдарды иштеп чыгуу.

Климаттын өзгөрүшүнө каршы күрөштө БУУнун негизги колдоосу эл аралык милдеттенмелерге ылайык улуттук артыкчылыктарды ишке ашырууга көмөктөшүү болгон. Буга 2050-жылга чейин көмүртектин бейтаптауулугуна жетишүү (президент 28-ТКда милдеттендиргендей), Улуттук деңгээлде аныкталган салым (ОНУВ) боюнча милдеттенмелер жана Монреаль протоколуна Кигаль өзгөртүүсүнө ылайык гидрофторкөмүртектерден баш тартуу боюнча улуттук

стратегияны иштеп чыгуу кирет. Бишкектеги абанын булганышы боюнча Ведомстволор аралык комиссия БУУнун алкагында көп тараптуу платформа аркылуу колдоо алды, саясий изилдөөлөр, пропаганда ж.б. Натыйжада кырдаалды оңдоо үчүн бир нече чаралар көрүлдү, анын ичинде газ түтүктөрүн кеңейтүү, субсидиялар (11 миллион доллар) жана энергиянын кайра жаралуучу булактарын колдонууга стимулдар берилди.

Айлана-чөйрөнү коргоо жана өзгөчө корголуучу жаратылыш аймактарын туруктуу башкаруу үчүн тиешелүү бюджет менен беш жылдык башкаруу планы иштелип чыккан. БУУнун гранттары аркылуу Алатай жана Каначуу улуттук парктарында 744 адам (алардын 60%ы аялдар) үчүн альтернативдик жашоо каражаттары түзүлдү. Биологиялык коопсуздук саясатынын улуттук потенциалы БУУнун мыйзамдарды жана саясатты кайра карап чыгуудагы эксперттик колдоосу, Картахена биологиялык коопсуздук протоколунун аткарылышы боюнча төртүнчү улуттук отчетту иштеп чыгуу жана эскирген пестициддер үчүн эки борбордук сактоочу жайды куруу аркылуу бекемделди. БУУнун гранттары ошондой эле уран казып алуудан жабыркаган аймактардагы социалдык өнүгүү жана саламаттыкты сактоо демилге-

⁷ Фонд эч кимди артта калтырбоого басым жасап, кирешеси төмөн өлкөлөрдө билим берүү системасын өзгөртүүнү максат кылган

⁸ Трейдердин көз карашы боюнча импорттук, экспорттук жана транзиттик жол-жоболордун этап-этабы менен сүрөттөлүшүн камсыз кылган онлайн платформа.

лерин колдоду. Инфраструктураны чыңдоо, анын ичинде 3 кар көчкү станциясын ишке киргизүү жана аялуу аймактарда өрт-куткаруу станцияларын түзүү, корголуучу аймактардын абалын жакшыртуу менен бирге прогресстин айкын далили болуп саналат.

БУУнун системалык туруктуулукка умтулуусу тобокелдиктер жөнүндө маалыматты берүү үчүн алдыңкы технологияларды жана өзгөчө кырсык тобокелдиктерин башкаруунун алдыңкы ыкмаларын интеграциялоого мүмкүндүк берди.

4-АРТЫКЧЫЛЫКТУУ ТАРМАК

Тынчтыкка жана социалдык биримдикке көмөктөшүүчү отчеттуу жана инклюзивдүү институттар жана жарандык коом

Бул артыкчылыктуу багыт адилеттүү, жоопкерчиликтүү жана инклюзивдүү институттарды жана бардыгы үчүн тынчтыкты, биримдикти жана адам укуктарын камсыз кылуучу жарандык коомду илгерилетүү боюнча улуттук күч-аракеттерди колдоого багытталган. Бириккен Улуттар Уюмунун колдоо ыкмалары төмөндөгүлөргө багытталган [2.2-бөлүмдө]:

1. Бардыгы үчүн сапаттуу кызматтарды камсыз кылуу жана социалдык биримдикке көмөк көрсөтүү үчүн отчеттуу, биргелешкен, ачык-айкын жана натыйжалуу башкаруу системалары.
2. Сот адилеттиги жана соттук эмес талаш-тартыштарды чечүү системасы жана адам укуктарын коргоо институттары мыйзамдын үстөмдүгүн, адилеттүүлүктү, теңчиликти жана коррупцияга каршы аракеттенүүнү камсыз кылат.
3. Жарандык коомдун өз укуктарын ишке ашыруу, чечимдерди кабыл алууга катышуу жана социалдык биримдикти, адилеттүүлүктү жана теңчиликти бекемдөө үчүн конструктивдүү диалогго катышуу мүмкүнчүлүгүн жогорулатуу.

Өлкөдөгү жарандык мейкиндиктин кыскарышын эске алуу менен, БУУ өлкөнүн адам укуктары боюнча милдеттенмелерин, өзгөчө негизги укуктарды жана негизги эркиндиктерди чектеген мыйзам долбоорлоруна кармануусу боюнча үзгүлтүксүз сунуштарды берди. Парламент менен тыгыз кызматташуу ТӨМдүн аткарылышына анын эффективдүү көзөмөлүн күчөтүүнү да

камтыйт. БУУ майыптардын укуктары жөнүндө конвенциясына ылайык, 2023-2030-жылдарга карата «Жеткиликтүү өлкө» мамлекеттик программасын кабыл алууну, майыптар үчүн сот адилеттигине жана мамлекеттик кызматтарга кеңири жеткиликтүүлүктү колдоду. Ошо сыяктуу эле, Стамбул протоколун колдонуу жана балдарды жатак мекемелерге жайгаштыруу аркылуу мигранттардын жана кайтып келген этникалык топтордун балдары корголгон.

БУУнун колдоосу менен Юстиция министрлигинен 10,000 ден ашуун адам, анын ичинде 4,554 эркек жана 5,790 аял акысыз юридикалык жардам алышты. Мамлекеттик "114 ишеним телефонун" түзүү сот адилеттигине жетүүнү кеңейтип, акысыз юридикалык кеңештерди берди. Аялдардын тилектештигинин аймактык платформалары (Курултайлар) уюштурулуп, 400дөн ашуун аялдар чогулуп, гендердик негизде чечим кабыл алууга көмөктөшүштү. Бул ошондой эле аялдардын лидерлигин өнүктүрүү боюнча иш-аракеттер планын түзүүгө алып келди. БУУ 180 кыз-келиндери санариптик көндүмдөр боюнча окутууну уюштурду, бул жумуш менен камсыз кылуунун 54% ын түзүүгө жана гендердик санариптик ажырымды жоюуга өбөлгө түздү. Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары коомчулуктун деңгээлинде жаштарды тартуу, жаштардын жетекчилиги астында тынчтык демилгелерин илгерилетүү жана жаштар үчүн достук окуу чөйрөсүн түзүү боюнча окутуудан өтүштү.

2.2. КЫЗМАТТАШУУ БОЮНЧА АЛКАКТЫК ПРОГРАММАНЫН АРТЫКЧЫЛЫКТАРЫ, АКЫРКЫ ЖАНА АРАЛЫК НАТЫЙЖАЛАРЫ

1-АРТЫКЧЫЛЫК

Сапаттуу социалдык кызматтар (билим берүү, саламаттыкты сактоо, социалдык коргоо, татыктуу иш)

Акыркы натыйжа:

Кыргыз Республикасынын калкынын бакубаттуулугу 2027-жылга карата туруктуу жана сергек тамактануу системаларына негизделген "жашыл" экономиканы, гендердик өзгөртүп түзүүчү социалдык жана технологиялык инновацияларды, ошондой эле ишкердикти тездетилген пайдалануу жолу менен жаратылыш ресурстарын башкарууну жана натыйжалуу миграциялык процесстерди андан ары өнүктүрүүнүн эсебинен жогорулайт.

ТӨМ:

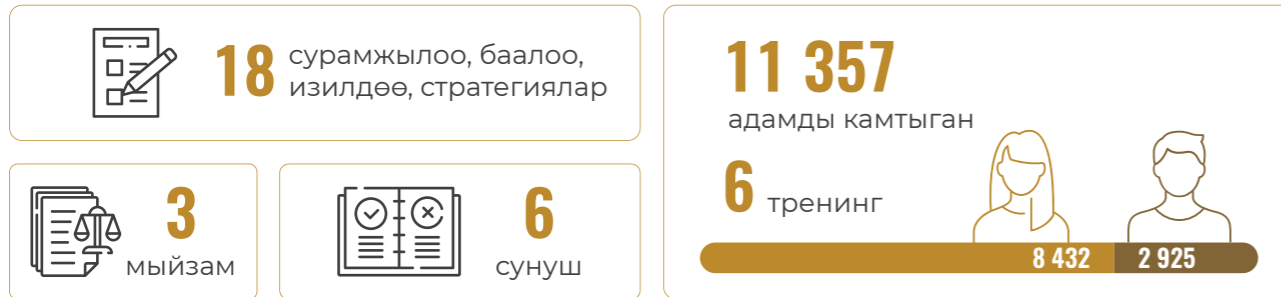
БУУнун агенттиктери:

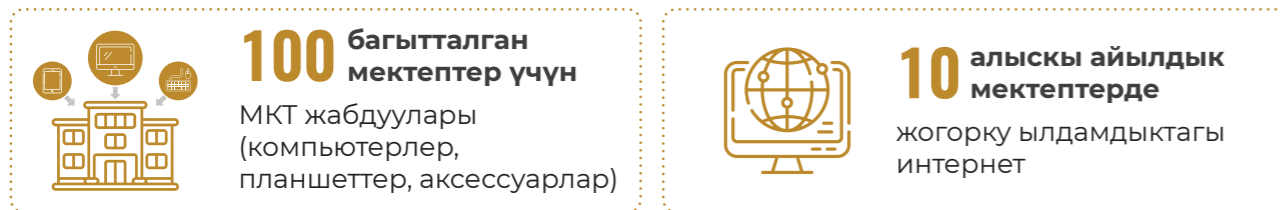
БУУ СИСТЕМАСЫНЫН ИНДИКАТОРЛОРУ БОЮНЧА ПРОГРЕСС

НЕГИЗГИ ФАКТЫЛАР

БИЛИМ БЕРҮҮ ЖАНА САНАРИПТИК ОКУТУУ

ЖАШТАРДЫН УКУКТАРЫН ЖАНА МҮМКҮНЧҮЛҮКТӨРҮН КЕҢЕЙТҮҮ МЕНЕН STEM

ТАМАК-АШ ЖАНА МЕКТЕПТЕГИ ТАМАКТАНУУЛАР

САЛАМАТТЫКТЫ САКTOO ПРОГРАММАЛАРЫ

СУУ МЕНЕН КАМСЫЗDOO, САНИТАРИЯ ЖАНА ГИГИЕНА (WASH)

Кыргызстандын курч көз карашы: Улуттук өнүгүү форуму-2023 жакырчылык жана теңсиздик маселелерин чечет

Кыргызстанда 2022-жылы 2,3 миллиондон ашык адам жакырчылыктын чегинен төмөн жашайт, өтө жакырчылыктын деңгээли 2018-жылы 0,6 пайыздан 2022-жылы 6 пайызга чейин өстү, мында калктын 7,3 пайызы каалаган учурда жакырчылыкта калуу коркуну-чунда турат. Жакырчылыктын чегинде жашагандардын саны жалпы калктын 33,3 пайызын түзөт⁹. Өлкө негизинен көз каранды болгон акча которуулардан түшкөн кирешени эсепке албаганда, жакырчылыктын деңгээли 43,3 пайызга жетет, эң аялуу аймак Баткен болуп саналат, ал жерде калктын дээрлик 70 пайызы акча которуулары жок жакырчылыктан жапа чегип келет.

Министрлер Кабинети БУУнун колдоосу менен ТӨМ саммитинин токтоосуз уландысы катары биринчи улуттук өнүгүү форумун уюштурду. ТӨМ саммитинде президент Жапаров инклюзивдүү жана сапаттуу билим берүү, социалдык коргоо, жашыл экономика жана климаттык иш - аракеттер аркылуу жакырчылыкты кыскартууга басым жасоо менен ТӨМ жетишкендиктерин илгерилетүү боюнча улуттук милдеттенмелерди айтып өттү, мунун баары Башкы катчынын “иш-аракет чакырыгы” менен шайкеш келет. БУУнун өлкөлүк командасы концептуалдык жана аналитикалык жактан камсыз кылды, ошондой эле форумду уюштурууга логистикалык колдоо көрсөттү. Форумда Президент Өкмөттүн саясатынын багыттарын белгиледи - “калктын жашоо деңгээлин жогорулатуу, жакырчылыкты жана теңсиздикти жоюу мамлекеттин бардык экономикалык, финансылык жана социалдык саясатынын башкы артыкчылыгы болууга тийиш”.

1.1 АРАЛЫК НАТЫЙЖА

Улуттук жана жергиликтүү саясаттар, пландар, бюджеттер жана каржылоо механизмдери далилдерге негизделген жана адамдардын муктаждыктарына инклюзивдүү, гендердик жана жоопкерчиликтүү түрдө жооп берүү үчүн шайкеш келтирилген.

Далилдүү чечимдерди колдоо жана социалдык коргоо боюнча маалыматтардагы боштуктарды жоюуга жардам берүү үчүн БУУнун агенттиктери бир нече алдыңкы баалоолорду жана изилдөөлөрдү жүргүзүүгө көмөктөштү: БУУнун агенттиктери Негизги диагностикалык инструменттин (CODI)¹⁰ негизин колдонуу менен Кыргызстандын улуттук социалдык коргоо системасына комплекстүү баа берүүнү демилгеледи, ТӨМ 1 боюнча маалыматтардын жетишсиздигин чечүү. 3. Анын корутундулары социалдык коргоо программаларынын күчтүү жактарын жана олуттуу боштуктарды белгиледи. Кыйынчылыктарды чечүү үчүн экономикалык жана эмгек рыногунун саясаттары менен шайкештикти баса белгилеген баштапкы деңгээлдеги саясат реформалары

сунушталды, ТӨМ менен шайкештештирилген максаттар менен программалык бюджетке өтүү. БУУ андан ары Эмгек күчтөрүн изилдөөнү реструктуризациялоого көмөктөштү жана саламаттыкты сактоо боюнча ТӨМ 3 жана ТӨМ 4 жана сапаттуу билим берүү боюнча ТӨМ 4 жана 33 ТӨМ индикаторлоруна¹¹ карай прогресске байкоо жүргүзүү үчүн Көптөгөн көрсөткүчтөр боюнча кластердик изилдөө (MICS)¹² өткөрдү. Эл аралык эмгек стандарттарын ратификациялоо боюнча улуттук өнөктөштөрдүн дараметин чыңдоонун натыйжасында парламент маанилүү мыйзамдарды жана кодекстерди кабыл алынышына алып келди. Мындан тышкары, БУУнун агенттиктери Стандарттык операциялык жол-жоболорду (СОЖ) иштеп чыгуу жолу менен коргоо боюнча маалы-

маттардын жана маалыматтардын улуттук системасын өркүндөтүүгө басым жасашты.

Саламаттык сактоо тармагында БУУнун колдоосу менен 2024-2030-жылдарга комплекстүү иш-аракеттер планы, 2025-2030-жылдарга Улуттук эмдоо стратегиясы жана 2024-2030-жылдарга саламаттык сактоонун коопсуздугун камсыз кылуу боюнча улуттук иш-аракеттер планы иштелип чыкты. Мыйзам базасы жаңыртылып, сатып алуулар, телемедицина жана санариптештирүү маселелерине өзгөчө көңүл бурулду. Саламаттыкты сактоо тармагындагы санариптештирүү аракеттерине эмдоо маалыматтарын санариптештирүүнүн жол картасын иштеп чыгуу, гипертония жана диабетти өлчөө үчүн санариптик куралды киргизүү жана медициналык маалымат системасы камтыйт.

1.2 АРАЛЫК НАТЫЙЖА

Саламаттыкты сактоо, билим берүү, социалдык коргоо, иш менен камсыз кылуу жана эмгек боюнча социалдык кызмат көрсөтүүлөр жалпыга жеткиликтүүлүктү, гендердик теңчиликти, соккуга жооп кайтарууну, өз убагында берүүнү эске алуу менен сапаттуу камсыз кылуу үчүн өркүндөтүлүп, даттанууларды билдирүү жана аларга жооп берүү механизмдерин камтыйт.

Билим берүү тармагында БУУнун агенттиктери Кыргызстандын өнөктөштүк келишимин ишке киргизүү үчүн Билим берүү жана илим министрлиги жана кызыкдар тараптар менен кызматташкан. Бул ТӨМ 4кө жетишүүдөгү прогрессти баалоо үчүн 130дан ашык өнөктөштөр менен биргелешкен секторду карап чыгууну камтыйт. Ошондой эле, тамак-аштын баасы жана программаны токтотуунун себептери сыяктуу факторлорду эске алуу менен, мектептеги тамактануунун улуттук программасы боюнча ар тараптуу изилдөө жүргүзүлдү. Мындан тышкары, мектептик байланыштын ишенимдүүлүгүн жана туруктуулугун жогорулатуу боюнча аракеттер көрүлүп, натыйжада багытталган 100 мектеп жана айыл жерлериндеги дагы 10 мектеп жогорку ылдамдыктагы Интернет менен камсыз болду.

Мектептин инфраструктурасын жакшыртууну колдоо максатында БУУ агенттиктери 460 мектепке WASH жабдыктарын беришти жана улуттук тамактануу программасына катышкан 33 мектепке жаңы жабдууларды сатып алууга жардам беришти. Саламаттык сактоо тармагында БУУ Саламаттык сактоо министрлигине жана жарандык коом уюмдарына иштин жыйынтыктарына негиздел-

ген мамлекеттик бюджетти ишке ашырууга колдоо көрсөттү. Бул парламент менен өз кызматташууну, акча каражаттарын көбөйтүү зарылдыгын жактоону жана коомдук угуулардын натыйжалуулугун жогорулатууну камтыды. Мектеп жашындагы кыздардын жана балдардын тамактануу муктаждыктарын биринчи орунга коюуну улантып, БУУ мектептерди байытылган буудай уну менен камсыздап, окуучулардын күн сайын ысык, ар түрдүү жана аш болумдуу тамак-аш менен камсыз болушун камсыздап, окуу иш-чараларына оптималдуу катышууга шарт түздү.

2022-жылдын сентябрь айында Тажикстан менен чек арада зомбулуктун күчөшүнөн кийин өкмөттүн өтүнүчү боюнча иштелип чыккан Өзгөчө кырдаалдарга чара көрүү планынын (ӨКП) алкагында Баткен облусунда өзгөчө кырдаалдарга чара көрүүнүн алкагында БУУ тарабынан жабыркаган 89 миңден ашык адамга керектүү азык-түлүктөр таратылды. Бул аз камсыз болгон үй-бүлөлөр, үй чарбаларын башкарган аялдар, көп балалуу үй-бүлөлөр жана майып мүчөлөрү бар үй-бүлөлөр сыяктуу аялуу топторду камтыйт. 13 миңден ашык адам баш калкалоочу жай жана азык-түлүк эмес товарлар менен камсыз болгон.

⁹ https://24.kg/english/271682_One_third_of_population_lives_below_poverty_line_in_Kyrgyzstan/

¹⁰ CODI – бул тигил же бул өлкөдөгү социалдык коргоо системасынын элементтерин, анын ичинде улуттук максаттарды, стратегияларды, саясаттарды, программаларды жана социалдык коргоо системасынын схемаларын картага түшүрүү үчүн негиз.

¹¹ <https://mics.unicef.org/faq#general-information>

¹² Көптөгөн көрсөткүчтөр боюнча кластердик изилдөө (MICS) 1990-жылдары ЮНИСЕФ тарабынан иштелип чыккан үй чарбаларын изилдөөнүн эл аралык программасы.

1.3 АРАЛЫК НАТЫЙЖА

Кыргыз Республикасынын калкы, өзгөчө аялуу катмары инклюзивдүү, адилеттүү жана гендердик жактан сезимтал чөйрөнү түзүү максатында коомдун социалдык ченемдерине позитивдүү өзгөртүүлөрдү киргизүү үчүн көндүмдөргө жана билимдерге ээ болду, ошондой эле жашоонун бардык чөйрөлөрүнө катышууга жана өз укуктарын жана мүмкүнчүлүктөрүн коргоого мүмкүнчүлүк алышты.

БУУнун Кыргызстандагы колдоосу калктын, өзгөчө аялуу топтордун укуктарын жана мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүүгө олуттуу салым кошуп, инклюзивдүү, адилеттүү жана гендердик жактан сезимтал чөйрөнү түзүү үчүн социалдык ченемдердеги позитивдүү өзгөрүүлөргө өбөлгө түздү. Колдоо ар кандай жолдор менен берилди. Шартсыз акча которуулар жана туура тамактануу боюнча окутуу аркылуу БУУнун колдоосу 17 социалдык стационардык мекеменин 2,459 тургунуна жардам берип, азык-түлүк коопсуздугунан жоктугунан жапа чеккен жана аялуу абалдагы адамдардын негизги тамак-аш жана тамактануу муктаждыктарын канааттандырды.

БУУнун колдоосу менен Өкмөт муниципалитеттерди жаштардын катышуусу жана жергиликтүү өз алдынча башкарууга катышуусу үчүн аянтчаларды түзүүгө үндөп, жаштарга

жана балдарга жагымдуу жергиликтүү башкаруу сынагын баштады. Жаштарды тартуу боюнча окуу модулдары иштелип чыкты, алардан 155 жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жана 328 жаш адамдар пайдаланышты. Бул демилгелер 5000ге жакын өспүрүмгө таасирин тийгизип, жети жамаатта жаштардын тынчтыкты куруу боюнча 25 долбоорун ишке ашырды, анын ичинде кыздардын мектепти таштап кетишин жана эрте никеге турууну азайтууга өзгөчө көңүл бурулду. БУУнун агенттиктери Баткен облусунун жетекчилиги менен кызматташып, тынчтыкты куруу максатында жергиликтүү бийлик менен өз ара аракеттенүүгө 38 аял бейөкмөт уюмду тартуу менен иш алып барышты. Ошондой эле гендердик, климаттык жана коопсуздук маселелерин камтыган жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын социалдык-экономикалык өнүгүүсүнүн тогуз планы иштелип чыккан.

2-АРТЫКЧЫЛЫК

Инклюзивдүү “жашыл” социалдык-экономикалык өнүгүү

Акыркы натыйжа:

Кыргыз Республикасынын калкынын бакубаттуулугу 2027-жылга карата туруктуу жана сергек тамактануу системаларына негизделген “жашыл” экономиканы, гендердик өзгөртүп түзүүчү социалдык жана технологиялык инновацияларды, ошондой эле ишкердикти тездетилген пайдалануу жолу менен жаратылыш ресурстарын башкарууну жана натыйжалуу миграциялык процесстерди андан ары өнүктүрүүнүн эсебинен жогорулайт.

ТӨМ:

БУУнун агенттиктери:

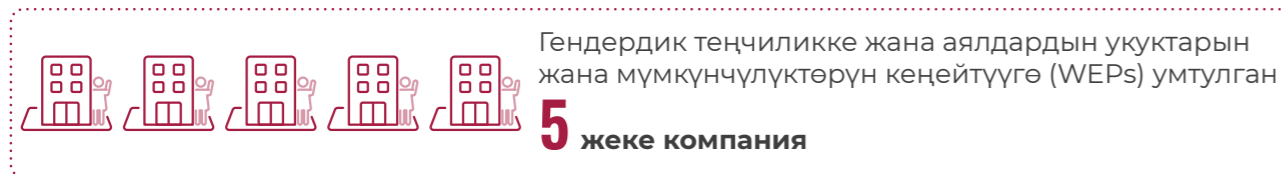
БУУ СИСТЕМАСЫНЫН ИНДИКАТОРЛОРУ БОЮНЧА ПРОГРЕСС

НЕГИЗГИ ФАКТЫЛАР

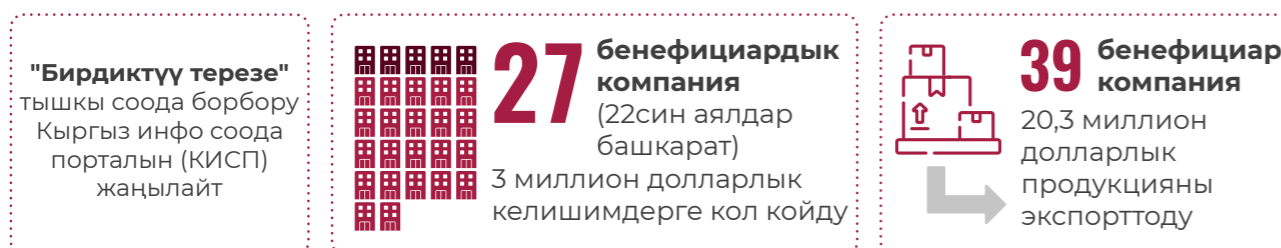
АЯЛДАРДЫН УКУТАРЫН ЖАНА МҮМКҮНЧҮЛҮКТӨРҮН КЕҢЕЙТҮҮ

АЗЫК-ТҮЛҮК КООПСУЗДУГУ ЖАНА ЖАШОО КАРАЖАТТАРЫ

СООДАНЫ ЖЕҢИЛДЕТҮҮ

АЙЫЛ ЧАРБАСЫН ӨНҮКТҮРҮҮ

КООМЧУЛУКТУН АКТИВДЕРИН ТҮЗҮҮ

"Бархат" – инклюзивдүү ишкана

«Бархат» ишканасы аялдардын кийимдеринин өндүрүүчүсү болуп саналат жана бизнесте инклюзивдүүлүк идеясын камтыйт. Учурда компанияда 50 адам иштейт, анын ичинде 30 аял жана 5 мүмкүнчүлүгү чектелген адамдар. Угуусу начар эки кызматкер компанияда 10 жылдан бери иштеп келе жатышат, бул алар үчүн түзүлгөн ыңгайлуу эмгек шарттарын жана алардын эмгеги бааланып, жакшы маяна төлөнгөнүн айгинелейт. Бардык мүмкүнчүлүгү чектелген кызматкерлер өз ишин жогорку деңгээлде аткарып, чыгармачылык менен инновацияны колдонуп, натыйжалуу иштешет. Алар туруктуу окуудан өтүшөт, ал эми баарлашууну жеңилдетүү үчүн атайын коммуникациялык такталарды жана кесипкөй сурдукотормочуларды колдонушат.

«Бархат» ишканасы текстиль жана кийим-кече боюнча глобалдык программаны карманат (GTEX). GTEX программасынын бир аспектиси компаниянын персоналдын бардык өндүрүштүк операцияларга үйрөтүү болгон, бул аларды тиешелүү чөйрөлөрдө компетенттүү болуусуна мүмкүндүк берген. GTEX аркасында жетишилген дагы бир ийгилик сарамжалдуу өндүрүш ыкмасын ишке ашыруу, процесстерди оптималдаштыруу жана өндүрүштүн натыйжалуулугун жогорулатуу болду. «Бархат» ишканасынын ийгилик тарыхы көрсөткөндөй, ар түрдүүлүк жана инклюзивдүүлүк заманбап дүйнөдө ийгиликтүү ишкердиктин ачкычы экенин көрсөтүп турат.

АРАЛЫК НАТЫЙЖА 2.1

Жашыл экономикалык өсүш адилеттүү ишкердикти жана жумуш менен камсыз кылуу мүмкүнчүлүктөрүн жогорулатуу аркылуу, анын ичинде жаратылыш ресурстарын туруктуу пайдалануу аркылуу тездетилет

БУУнун агенттиктери ишкер аялдар үчүн, айрыкча айыл чарбасында каржылоону, инвестицияларды жана рынокко жетүүнү өнүктүрүүгө жигердүү көмөктөшөт. Айыл чарба секторундагы ишкер аялдардын укуктарын жана мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүү үчүн кошумча нарк чынжырын өнүктүрүү боюнча комплекстүү изилдөө жана айыл чарба кооперативдери боюнча саясий сунуштар иштелип чыккан. Ишкер айымдар күнүнө 2023 БУУнун агенттиктеринин колдоосу менен 280ден ашуун ишкер аялдар катышты. БУУнун агенттиктери эмгек, социалдык камсыздоо жана Миграция министрлигине бардык 40 райондо жамааттык активдерди түзүү жана адам потенциалын бекемдөө боюнча долбоорлорду ишке ашырууга колдоо көрсөтүштү. Бул 138 адам потенциалын жогорулатуу долбоорлору (тигүүчүлүк, жашылча-жемиш өстүрүү, канаттуулар, мал чарбасы жана компьютердик сабаттуулук боюнча) 316 733 аялуу адамдар түздөн-түз пайдаланып, алардын азык-түлүк коопсуздугун жана ар кандай көндүмдөрдү өстүрүүчү иш-чаралар аркылуу киреше алып келүүчү келечегин жакшыртышты.

БУУнун аракеттери эл аралык соода үчүн ченемдик жана процедуралык тоскоолдуктарды жеңүүгө багытталган. “Бирдиктүү терезе” тышкы соода борбору жана Кыргыз аккредитациялоо борбору аккредитациялоо процесстерин оптимизациялоодо жана санариптештирүүдө колдоо алышты. Азыркы учурда тышкы соодага катышкан 17 мамлекеттик органдын санариптик картасы учурдагы МТ-ландшафттын деталдуу санариптик планын түзүү үчүн жүргүзүлүүдө. Сооданы илгерилетүү боюнча максаттуу аракеттердин аркасында кыргыз микро, чакан жана орто ишканалары (МЧОИ) стратегиялык жактан беш эл аралык соода жарманкесине/көргөзмөсүнө тартылды, бул олуттуу натыйжа берди: 27 бенефициар компания (22 - аялдар башкарган) 3 млн АКШ долларына жакын экспорттук келишимдерди түзүштү, 17 компания (көпчүлүгү-аялдар) 85 жаңы келишимди 3,019,445 АКШ долларына түзүштү, 39 компания (33-аялдар башкарган) экспорттун таасирдүү көлөмү 20,3 миллион АКШ долларын түзгөндүгүн билдиришти. Ошо сыяктуу эле, БУУнун комплекстүү ыкмасынын аркасында 71 чакан жана орто ишканалар (ЧОИ) бизнес дараметин бекемдөөгө мүмкүнчүлүк алышты.

АРАЛЫК НАТЫЙЖА 2.2

Азык-түлүк тутумунун туруктуулугу калк үчүн дени сак жана сапаттуу тамактанууну камсыз кылуучу кыйла эффективдүү жана инклюзивдүү мамиле аркылуу жогорулатылат.

Өкмөт менен кызматташуу аркылуу азык-түлүк коопсуздугу жана тамактануу боюнча Улуттук иш-аракеттер планын иштеп чыгуу көрүнүктүү жетишкендик болду. Бул аш болумдуу, коопсуз жана арзан диеталарга жетүү мүмкүнчүлүгүн кеңейтүү жана ошол эле учурда тамак-аш чөйрөсүн жана диеталык практиканы жакшыртууга көмөктөшкөн күчтүү аракет болду. БУУ Ош, Баткен, Жалал-Абад, Чүй жана Ысык-Көл облустарында айыл чарбасын жүргүзүүнүн алдыңкы ыкмалары боюнча 75 тренинг өткөрдү. Тренингдерге 1,925 ашуун адам катышты, анын ичинде 999 эркек жана 926 аял. Мөмө-жемиштерди жана жашылчаларды кайра

иштетүү боюнча ишканаларды Коркунучту анализдөөнүн критикалык көзөмөл пункту (ХАССП) принциптеринин жана санитардык-гигиеналык талаптардын сакталышы боюнча инспекциялоо боюнча колдонмону түзүү маанилүү натыйжа болду. БУУ ошондой эле айыл чарбасында жана айыл чарба кооперативдеринде кошумча нарк чынжырлары боюнча изилдөө жана тренингдерди өткөрүүгө колдоо көрсөттү.

Эмгек, социалдык камсыздоо жана миграция министрлиги БУУнун жамааттык активдерди куруу боюнча 529 долбоорун ишке ашырууда туруктуу колдоосуна ээ болду.

Учурда болжол менен 178 айылдагы 58,730 үй чарбасы азыр таза ичүүчү суу менен камсыз кылууну жакшыртышты, ал эми 146 ай-

ылдагы айдоо жерлеринин 41,770 гектары суу ташкыны жана сел сыяктуу табигый кырсыктардан жакшыраак корголгон.

АРАЛЫК НАТЫЙЖА 2.3

Жашыл социалдык-экономикалык өнүгүүнү тездетүү үчүн миграциялык процесстерди башкаруунун гендердик эффективдүү системасын киргизүү

БУУ өкмөткө мигранттардын жана диаспоранын экономикалык өнүгүүгө кошкон социалдык жана каржылык салымын колдонууда колдоо көрсөттү. Көрүнүктүү демилге катары кайтып келген мигранттарга өз бизнесин ачууга бирдей финансылык салым кошкон шартта грант түрүндө (1+1) колдоо болду. Мындан тышкары, миграциялык маалыматтарды

башкаруунун ишенимдүү системасын түзүү үчүн БУУ Улуттук статистика комитетине жана Эмгек, социалдык камсыздоо жана миграция министрлигине эксперттик жана техникалык колдоо көрсөттү. Буга маалыматтарды чогултууну жакшыртуу, жакшыраак изилдөөлөрдү жүргүзүү жана маалымат базаларын жана программалык камсыздоону сактоо кирди.

АРАЛЫК НАТЫЙЖА 2.4

Гендердик трансформациялоочу социалдык жана технологиялык инновацияларды, анын ичинде санариптештирүү жашыл жана креативдүү экономиканы өнүктүрүү үчүн киргизүү

Технологиялык прогрессти колдоо максатында, айрыкча 5G тармактарына байланыштуу, БУУ МКТ маалыматтарындагы кемчиликтерди аныктоого жана жоюуга, МКТнын критикалык инфраструктурасын баалоого, МКТ рыногунун жана байланыш операторлорунун туруктуулугуна баа берүүгө, ошондой эле санариптик кемчиликти жоюу үчүн учурдагы саясатты жана нормативдик актыларды талдоого багытталган Кыргызстандын санариптик технологияларга туруктуулугун баалоону колдоду. Дүйнөлүк банк менен биргеликте БУУ Кыргызстандын киберчабуулдарга каршы туруу боюнча дараметин бекемдөө жана улуттук МКТ инфраструктурасынын туруктуулугун жогорулатуу үчүн кибер инциденттерге каршы күрөшүү боюнча улуттук топ түзүүнү да колдоду.

Санариптик айыл чарбасын өнүктүрүү үчүн БУУ “санариптик айылдардагы фермерлерди тейлөө борборунун” моделин иштеп чыгууну бекитти. Мындан тышкары, агрохакатондун жүрүшүндө айыл чарба продукциясын өндүрүүнүн жана кайра иштетүүнүн натыйжалуулугун жогорулатууга багытталган беш инновациялык МТ-чечимдери иштелип чыккан. Бул демилге аялдарга чакан бизнести өнүктүрүү үчүн санариптик көндүмдөрдү алууга мүмкүндүк берди.

Чыгармачыл индустриялар чөйрөсүндө БУУ Кыргыз Республикасындагы креативдүү экономиканын абалына изилдөө жүргүздү. Маалыматтык кампания Ош шаарындагы жаштарга жана жергиликтүү бейөкмөт уюмдарга багытталып, “шаардын ыргагы” аттуу чыгармачыл индустрия фестивалынын өткөрүлүшүнө алып келди. БУУ аялдардын мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүү боюнча милдеттенмелерин улантып, санариптик технологиялар жана маалыматтык технологиялар курстарына кирген 150 кызды тандоого жардам берди. Алардын ичинен 87си ийгиликтүү жумушка орношуп, 47 бүтүрүүчү штаттан тышкаркы жана жеке келишимдер аркылуу өз алдынча иштөөнү тандашкан. Мындан тышкары, 40 бүтүрүүчү Мамлекеттик мекемелерде же жеке фирмаларда жарым-жартылай жумушка орношкон.

3-АРТЫКЧЫЛЫК

Климаттын өзгөрүшүнө каршы күрөшүү, табигый кырсыктардын тобокелдиктерин башкаруу жана айлана-чөйрөнү коргоо

Акыркы натыйжа:

Кыргыз Республикасынын калкынын бакубаттуулугу 2027-жылга карата туруктуу жана сергек тамактануу системаларына негизделген “жашыл” экономиканы, гендердик өзгөртүп түзүүчү социалдык жана технологиялык инновацияларды, ошондой эле ишкердикти тездетилген пайдалануу жолу менен жаратылыш ресурстарын башкарууну жана натыйжалуу миграциялык процесстерди андан ары өнүктүрүүнүн эсебинен жогорулайт.

ТӨМ:

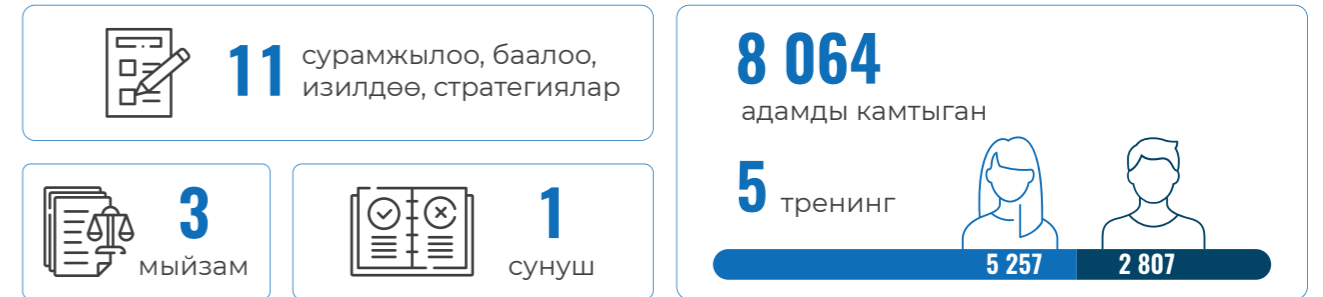
БУУнун агенттиктери:

БУУ СИСТЕМАСЫНЫН ИНДИКАТОРЛОРУ БОЮНЧА ПРОГРЕСС

НЕГИЗГИ ФАКТЫЛАР

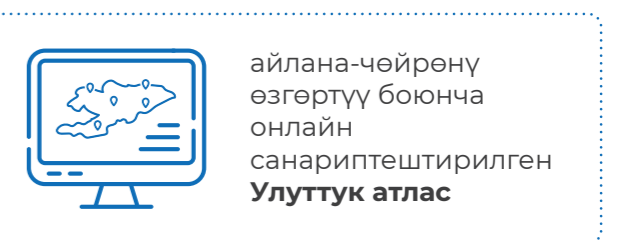
МЕТЕОРОЛОГИЯЛЫК ИНФРАСТРУКТУРА

ГЕНДЕРДИК БААЛОО

АЙЛАНА-ЧӨЙРӨНҮ ӨЗГӨРТҮҮ

КООМЧУЛУК ДЕҢГЭЭЛИНДЕГИ ДОЛБООРЛОР

ИНФРАСТРУКТУРАНЫ КОРГОО

106 мектеп **92** бала бакча **8,230** гектар айыл чарба жерлери

табигый коркунучтардан корголгон

120 чакырым жол жана

76,000 метр ичүүчү суу түтүктөрү курулду

22,829 үй-бүлө таза суу менен камсыз болду

3 өрт-куткаруу станциялары Ысык-Көл, Ош жана Жалал-Абад облустарында

ЭКОТУРИЗМДИ ЖАЙЫЛТУУ

14 экотуризм жолдору

Экологиялык туризмди жайылтуу жана биологиялык ар түрдүүлүктү сактоо боюнча маалымдуулукту жогорулатуу үчүн

4 видео жана **5** окуу материалы

Корголгон аймактарда **5** объект курулду

ГЕНДЕРДИК ЗОМБУЛУК МОДУЛУ

гуманитардык контексттердеги гендердик зомбулук модулу

САЛАМАТТЫК САКТОО КЫЗМАТЫ

3,289 медициналык кызмат көрсөтүүлөр текшерүүлөр жана кеңеш берүүлөр

СРДС* КЫЗМАТТАРЫНЫН САПАТЫН ЖОГОРУЛАТУУ

* Сексуалдык жана репродуктивдик ден-соолук

94 айылда → **45,000** аялды камтыган → **2** саламаттыкты сактоо мекемеси СРДС кызматы менен камсыз кылынган

Жасалма мөңгү Кыргызстандын тоолуу айылына калктын сууга болгон муктаждыгын канааттандырууга жардам берет

Кыргыздын салтына ылайык, Манзура Оролбаева конокторду үйдө жасалган нан жана сары май менен тосуп алат. Нан чарбада өстүрүлгөн дандан, ал эми май алар кармаган малдан алынат.

Кыргызстандын түштүгүндөгү бул тоолуу Кара-Дөбө айылындагы жергиликтүү калктын басымдуу бөлүгү үчүн айыл чарбасы негизги киреше жана азык-түлүк булагы болуп саналат, бирок кургак климаттан жана айдоо жерлеринин жетишсиздигинен улам бул жерде эгин өстүрүү кыйын. Айрыкча сууга жетүү кыйын.

Манзура үчүн эң жакын суу булагы эки чакырым алыстыкта жайгашкан тоо булагы. Күн сайын бул 63 жаштагы аял жана анын жакындары фермасындагы адамдарга, жаныбарларга жана өсүмдүктөргө жетиштүү суу алып келүү үчүн күнүнө бир эмес, бир нече жолу барып турушат.

“Көгүлтүр отсуз, интернетсиз жашаса болот, бирок суусуз жашоо мүмкүн эмес” дейт Манзура.

Кара-дөбөдө гана эмес, жаан-чачын аз жааган аймактагы көптөгөн айылдарда да суу жетишсиз. Кышында суук болуп, кар дээрлик жаабайт, ал эми жайында өтө ысык жана дээрлик жамгыр жаабайт. Суунун негизги булактары тоо булактары, бирок алар жетүүгө кыйын жерлерде.

Мындай аба ырайынын бузулушуна калктын туруктуулугун жогорулатуу үчүн ФАО эксперттери “Кыргызстан менен Өзбекстандын чек ара аймактарында кызматташуу аркылуу биргелешкен гүлдөп өнүгүү” долбоорунун алкагында аймакка жасалма мөңгү курууну сунушташты. ЮНФПА менен ФАОнун биргелешкен долбоору, Тынчтык куруу фонду тарабынан каржыланган тынчтык куруу долбоору, Өзбекстан менен Кыргызстандын ортосундагы чек ара аралык экологиялык жана социалдык-экономикалык кызматташтыкты чыңдоого багытталган. Ал ошондой эле жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын, жамааттардын жана ЖКУ ортосундагы ишенимди бекемдөөгө багытталган. Долбоор жалпы жаратылыш ресурстарын сактоо жана коргоо үчүн климаттык жактан туруктуу айыл чарба практикасын колдонот. Ал долбоор суу ресурстарын комплекстүү башкаруу боюнча ТӨМ 6.5 максаттарын, анын ичинде суу менен байланышкан экосистемаларды коргоо жана калыбына келтирүү боюнча трансчегаралык кызматташууну (6.6) жана 6.b сууну жана санитарияны башкарууну жакшыртууга жергиликтүү коомчулуктун катышуусун колдоо жана жогорулатууну түздөн-түз колдойт.

Көпчүлүк жасалма мөңгүнү жаратуу идеясын тамаша катары кабыл алышкан, дейт Манзура Оразбаева, бирок Кара-Дөбө айылынын тургундары бул демилгени колдошту. “Бакчаларды сугарбасак, баары куурап калат. Бизде чыгымдарды жаба турган жана малды бага турган эч нерсе жок”, - дейт Манзура.

Айылдыктар курулушту өздөрү колго алышкан, ал эми ФАО техникалык жана каржылык жактан колдоо көрсөткөн. Жасалма мөңгүнүн курулушу жер астындагы түтүктөрдү орнотуу менен башталган. Бир жуманын ичинде 55 адам кол менен аң казып, тоо булагынан малы жайылып жүргөн жайлоого түтүк чыгарышты. Андан кийин түтүктүн учу жерден 20 метр бийиктикке көтөрүлгөн.

Бул иштер жүрүп жатканда Манзуранын үйү өзгөчө “штабга” айланган, анда айыл тургундары иштин жүрүшүн пландаштырышкан. Ал арык казгандардын бардыгын чай жана үй тоочтору менен сыйлап турган.

Кышында мөңгү пайда болгон. Түтүктөн чыккан суу тоңуп, акырындык менен чоң муз мунарага айланган. Андан кийин жай айларында муз тоосу акырындык менен эрип, тургундарга сугаруу жана өз муктаждыктары үчүн таза сууга үзгүлтүксүз мүмкүнчүлүк берет. Биринчи кышында мөңгү 70,000 куб метрден ашык музга чейин өскөн.

“Эми биздин тажрыйбабыз башында бизге ишенбеген башка айылдардын тургундарын кызыктырды” дейт Манзура. “Балким, кийинки жылы биздин аймакта башка жасалма мөңгүлөр пайда болуп калышы мүмкүн. Анткени, суу-бул жашоо”, - деп кошумчалады ал.

Жергиликтүү бийлик өз каржылоо булактарынын эсебинен дагы бир мөңгүнү орнотууну жана чыгымдарды жергиликтүү бюджеттин планына киргизүүнү пландап жатат.

Бишкектеги абанын булганышына каршы күрөшүүдө БУУнун колдоосу

Абанын булганышы Кыргызстандын борбору Бишкек үчүн актуалдуу маселеге айланды. Кыш мезгилинде булгануу ДСУнун абанын сапаты боюнча стандарттарынан 30 эсе ашып, шаарды дүйнө жүзү боюнча абанын сапаты эң начарлагандардын катарына кошот. Өкмөттүн өтүнүчүнө жооп кылып, БУУ мындай булгануунун себептери жана кесепеттери жөнүндө далилдердин тартыштыгын жоюу үчүн бир катар изилдөөлөрдү жүргүздү. БУУӨП менен ЮНЕПтин Финляндиянын метеорологиялык институту менен биргеликте жүргүзгөн изилдөөсү эмиссиянын булактары жана алардын таасири жөнүндө илимий маалыматтарды берди, ал эми ЮНИСЕФ менен ЭМУнун кийинки изилдөөлөрү аялдар, балдар жана ички мигранттар сыяктуу аялуу калктын катмарына багытталган. Бул изилдөөлөрдүн жыйынтыктары 2023-жылдын аягында Азия Өнүктүрүү Банки¹³ (АӨБ) тарабынан БУУ, АӨБ жана Германия Эл аралык Кызматташтыгы (GIZ) тарабынан иштелип чыккан практикалык сунуштар менен жарыяланган саясий кыскача баяндамада жалпыланган.

Абанын булганышы менен күрөшүү тармактык саясатты жана нормативдик -укуктук базаны иштеп чыгууну жана кайра кароону камтыган көп тараптуу мамилени талап кылат. Өкмөт жана жалпы коом тарабынан кыш мезгилинде көмүр жагуу сыяктуу көйгөйлөрдү чечүү үчүн мамлекеттик сектордун дараметин жогорулатууну жана жүрүм-турумун өзгөртүүнү талап кылган комплекстүү мамиле маанилүү. БУУнун үзгүлтүксүз колдоосу күчтүү саясий колдоону камсыз кылды, натыйжада мекемелер аралык абанын

булганышы боюнча комиссия жана кызыкдар тараптардын катышуусундагы өнөктөштүк платформасы түзүлдү. Кыргызстандын өкмөтү БУУнун сунуштарына ылайык газ түтүктөрүн кеңейтүү, субсидияларды бекитүү жана туруктуу шаардык мобилдүүлүктү пландаштыруу жаатында кызматташуу аркылуу чараларды көрдү. Белгилей кетсек, көмүрдү колдонууну жокко чыгаруу жана электромобилдерди жайылтуу аракеттери оң нормативдик укуктук актыларды жана инфраструктураны өнүктүрүүнү, ошондой эле Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан жеңилдетилген кредиттик субсидияларга жана турак жайларды жылытууда көмүрдү колдонууну жокко чыгарууга жана газга кошулууну жеңилдетүү үчүн стимулдарга бюджеттик каражат бөлүүнү көрдү. Изилдөөлөр ошондой эле Дүйнөлүк банктын 50 миллион АКШ доллары өлчөмүндөгү инвестициясына ылайык келген Бишкек шаарынын абанын сапатын жакшыртуу боюнча жаңы Долбоорду иштеп чыгууга жардам берди.

Абанын булганышын жоюу боюнча иш-аракеттер БУУнун Туруктуу координаторунун жетекчилиги астында координацияланган колдоосу аркылуу далилдердин негизинде чечимдерди кабыл алууда маалымат берүү үчүн көп тараптуу кызматташтыкты жана координацияны колдонуудагы натыйжалуулугун көрсөттү.

АРАЛЫК НАТЫЙЖА 3.1

Иштелип чыккан жана ишке ашырылган климаттык саясат, каржылоо жана маалымдоо механизмдери бардык чечимдерди кабыл алуу деңгээлинде аялдар менен эркектердин толук катышуусу менен климаттык аракеттерди колдогон.

Өкмөт БУУнун колдоосу менен климаттын өзгөрүшүнө ыңгайлашуу боюнча ишенимдүү чараларды иштеп чыгып, аба ырайын болжолдоо, ГИС инструменттери, маалыматтарды талдоо, абанын сапаты жана Кырсык коркунучун азайтуу (ККА) боюнча гендердик аспектилерге басым жасоо менен комплекстүү окутууну сунуштады. БУУ адаптациялоонун негиздүү тармактык жана провинциялык пландарын иштеп чыгуу үчүн калктын катышуусу менен климаттык тобокелдиктерге баа берүү, потенциалды өстүрүү боюнча гендердик-сезимтал стратегияларды ишке ашырууга активдүү көмөк көрсөттү. Жеке секторду тартуу менен БУУ кырсык коркунучун азайтуу мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтти, жай башталуучу коркунучтарды классификациялады жана көмүрөктөн бейтараптуулугу жана гидрофторкөмүрөктөрдөн акырындык менен баш тартуу боюнча улуттук стратегиялар менен кызматташты.

БУУнун Климаттын өзгөрүшү боюнча алкактык конвенциясынын байкоо жүргүзүү, отчеттуулук жана текшерүү (MRV) талаптарына жооп берүү үчүн Кыргызстандагы MRV системасына баа берүү жүргүзүлгөн. БУУнун агенттиктери айлана-чөйрөнүн, климат-

тын өзгөрүшүнүн жана миграциянын ортосундагы татаал динамикаларды чечүү үчүн “климаттык мигранттар” сыяктуу түшүнүктөрдү колдонуу менен маалымдоо кампанияларын өткөрүштү. Жасалма мөңгүлөрдү жаратуу жана климаттын туруктуулугу жана гендердик маселелер боюнча улуттук консультацияларды өткөрүү сыяктуу демилгелер көтөрүлдү. БУУнун колдоосу менен 19,540 адам 396 коомдук долбоорлордон пайдаланып, мектептерди, бала бакчаларды жана айыл чарба жерлерин коргошту. Мындан тышкары, 76,000 метр ичүүчү суу түтүктөрү курулуп, табигый кырсыктарга коомчулуктун туруктуулугун жогорулатып, 22,829 үй-бүлөгө таза сууга жетүүнү кеңейтти.

БУУнун жетекчилиги астында өнүктүрүү боюнча өнөктөштөр абанын булганышы боюнча көптөгөн кызыкдар тараптар менен улуттук диалогдорду колдошту, коомчулукка маалымдоо кампанияларын жүргүзүштү жана калктын аялуу топторунун муктаждыктарын канааттандыруу үчүн жамааттык деңгээлдеги чечимдерди жайылтышты. ЮНЕП, БУУӨП, ЮНИСЕФ, МЭУ жана өнүктүрүү боюнча башка өнөктөштөр тарабынан жүргүзүлгөн изилдөөлөрдүн жыйынтыктары

¹³ <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/923306/adb-brief-272-tackling-air-pollution-bishkek.pdf>

биргелешкен аналитикалык билдирүүгө келтирилди, ал социалдык тармактар жана улуттук телеканалдар аркылуу көрсөтүлүп жаткан маалымдуулукту жогорулатуу кампаниясы аркылуу абанын булганышы боюнча

бөлүмдөр аралык комиссияга жана кеңири коомчулукка тартууланды, ал БУУ тарабынан абаны тазалоо боюнча иш-аракеттерди алга жылдырууда колдоого алынган демилгелердин натыйжалуулугун көрсөттү.

АРАЛЫК НАТЫЙЖА 3.2

Саясаттар, инновациялар жана үрөн инвестициялары мамлекеттин жана бизнестин колдоосу менен жана аялдардын лидерлигине дем берүүчү жолдор менен жетишсиз шаар жана айыл жерлеринде туруктуу энергия чечимдерине инклюзивдүү жетүүнү камсыз кылуу үчүн иштелип чыккан.

БУУ Өкмөттүн «2023-2027-жылдарга Кыргыз Республикасында энергияны үнөмдөө жана энергияны үнөмдөө саясатын киргизүү» программасын, ошондой эле аны коштоп жүрүүчү Иш-аракеттер планын жана баалоо планын колдоду. Ошо сыяктуу эле, БУУ энергетиканын аялуулугу боюнча Адамзаттын өнүгүүсү боюнча Улуттук баяндаманы даярдоону колдоду, ал дагы инклюзивдүү улуттук энергетикалык саясат үчүн сунуштарды берет. БУУнун

башка салымдарына «Жогорку натыйжалуу имараттар үчүн Глобалдык курулуш чынжырынын жана анын продуктуларынын энергетикалык эффективдүүлүгүн жогорулатуу» аймактык долбоору жана 2050-жылга карата көмүрөктүн нейтралдуулугуна жетүү үчүн стратегияларды жана технологияларды аныктоо жана маалыматтык саясатты иштеп чыгуу үчүн БУУ ЕЭКтин көмүрөктүү нейтралдуулук инструменттерин иштеп чыгуу кирет.

АРАЛЫК НАТЫЙЖА 3.3

Бүткүл өлкө боюнча маанилүү экосистемалар жакшыраак корголуп, жаратылыш ресурстарын, анын ичинде суу менен жерди сарамжалдуу жана туруктуу пайдалануу бардык деңгээлдеги гендердик, катышуучу жана чыр-чатактарды сезгич системалар аркылуу жакшыртылды.

БУУнун агенттиктери негизги кызыкдар тараптар менен биргеликте башкарууну, айлана-чөйрөнү коргоону жана көп тараптуу экологиялык келишимдерди сактоону бир топ жакшыртышты. Жетишкендиктерге корголуучу аймактарды башкаруунун беш жылдык комплекстүү пландарын иштеп чыгуу, стратегиялык бюджеттөө жана узак мөөнөттүү туруктуулукка көмөктөшүүчү корголуучу аймактарды башкарууну күчөтүү кирет. “Кабак” буфердик зонасы жана Чаткал экокореидору сыяктуу демилгелер менен көрсөтүлгөн корголуучу аймактардын тармагын жана экосистемалардын өз ара байланышын кеңейтүү биологиялык ар түрдүүлүктү сактоого өбөлгө түздү.

Улуттук форумдун натыйжасында кызыкдар тараптардын ортосундагы саясий диалогго көмөктөшүүчү Улуттук платформа түзүлдү. БУУнун төмөн баалуу гранттарды берүү программасы Алатай мамлекеттик улуттук паркы жана Каначуу мамлекеттик улуттук паркы райондорунда 744 адамга түздөн-түз жардам көрсөтүп, жашоо үчүн каражаттардын альтернативдүү булактарын түзүүгө жана экосистемага болгон кысымды азайтууга өбөлгө түздү. Ошо сыяктуу эле, токой саясатын жана башкарууну колдоо маалыматтык системасын иштеп чыгууга колдоо көрсөтүлдү.

БУУнун колдоосу менен мамлекеттик кызматкерлери климаттын өзгөрүшүнө туруштук берүүчү суу ресурстарын башкаруу көндүмдөрүнө үйрөтүлдү, дарыя бассейндерин башкарууда жана саясатты иштеп чыгууда климаттын өзгөрмөлүүлүгүн эске алуу менен. Криосферанын Борбордук Азиядагы суу ресурстарына тийгизген таасирин диагностикалык талдоо башталды, мында климаттын өзгөрүшүнүн кар, мөңгүлөр жана түбөлүк

Ландшафттарды комплекстүү башкаруу чөйрөсүндө БУУ 14 экотуризм каттамын түзүүнү колдоду, 4 видеофильм чыгарды, токойду, жерди пайдалануу, өзгөчө тоолуу аймактарда жана жайыттарда билим берүү курсун жана 5 окуу материалын иштеп чыкты. Жаратылыш ресурстарын туруктуу башкаруу боюнча

тоңдор үчүн байкалган жана болжолдонгон кесепеттерине басым жасалды.

Мындан тышкары, биокоопсуздук саясаты жана чаралары боюнча улуттук потенциалды бекемдөө үчүн БУУ тиешелүү мыйзамдарды жана саясатты кайра карап чыгууга, ошондой эле биологиялык коопсуздук боюнча Картахена протоколунун аткарылышы боюнча төртүнчү улуттук отчетту иштеп чыгууга жана эскирген пестициддер үчүн эки борбордук кампаны курууга эксперттик колдоо көрсөттү.

Жаратылыш ресурстары, экология жана техникалык көзөмөл министрлигинин өтүнүчү боюнча Экологиялык иштин натыйжалуулугуна сереп (ЭИНС) жүргүзүлгөн. Сереп экономиканы жашылдандырууга, атмосфералык абаны коргоого, суу жана таштан-

дыларды башкарууга, биологиялык ар түрдүүлүккө жана корголуучу аймактарга тиешелүү укуктук жана саясий негиздерди камтыды. Ошондой эле өлкөнүн айыл чарба, энергетика, токой чарбасы, өнөр жай жана тоо-кен казып алуу, транспорт жана саламаттыкты сактоо тармагындагы саясатка экологиялык көз караштарды интеграциялоо аракеттерин карап чыкты.

Чек арадагы Сырдарыя дарыясынын булганышынан улам, кокустан булгануунун потенциалдуу булактарын аныктоо үчүн изилдөөлөр жүргүзүлдү. БУУ ошондой эле Кыргызстанга өнөр жай авариялары жөнүндө Конвенцияга ылайык технологиялык/өнөр жай аварияларынын тобокелдигин киргизүү максатында ККА боюнча улуттук иш-аракеттер планын иштеп чыгууга колдоо көрсөттү.

АРАЛЫК НАТЫЙЖА 3.4

Кырыктарды башкаруу системаларынын потенциалы күчтөндүрүлүп, коомчулуктун ар кандай соккуларга туруктуулугу бардык деңгээлдерде табигый кырык тобокелдиктерин башкарууну пландаштырууга аялдардын катышуусун жогорулатуу, ошондой эле эффективдүү инвестициялар, саясаттар, механизмдер жана инструменттер аркылуу жогорулайт.

БУУ институционалдык потенциалды жана коомчулуктун катышуусун чыңдоого басым жасоо менен туруктуулукту пландаштырууда системалык мамилеге артыкчылык берди. Бул аракеттердин алкагында ыкчам кар көчкү станциялары – Долон, Чапчыма жана Башкы-Терек, ошондой эле өрт-куткаруу станциялары түзүлдү. Бул инфраструктуралык объекттер 60 000ге жакын тургундарга түздөн-түз пайда алып, тобокелдиктерди өз убагында баалоого жана алдын ала эскертүү берүүгө мүмкүндүк берди.

мугалимдер жана медицина кызматкерлери үчүн билим берүү курстарын иштеп чыгууда жана институтташтырууда негизги ролду ойношту. Бул курстар психологиялык жардам көрсөтүү, репродуктивдүү ден соолук боюнча билим берүү жана өзгөчө кырдаалдарда сексуалдык зомбулукка каршы кызматтарды көрсөтүүгө багытталган. Гендердик зомбулук боюнча модулдарды киргизүү сексуалдык жана репродуктивдүү ден соолук кызматтарын дагы да бекемдеп, Баткендеги 88 медицина кызматкерине пайда алып келди.

Мындан тышкары, БУУ уран казып алуудан жабыркаган аймактардагы социалдык өнүгүү жана саламаттыкты сактоо демилгелерин колдоо үчүн арзан гранттарды берди. Бул колдоо сергек жашоо образын жайылтууга жана калктын жыргалчылыгын жогорулатууга жардам берген медициналык жардамга жеткиликтүүлүктү жакшыртууга багытталган.

БУУнун колдоосу эки медициналык мекемеде Сексуалдык жана репродуктивдик ден соолук (СРДС) кызматтарын кыйла кеңейтип, 9445,000 айылдагы 94 аялдын жашоосуна оң таасирин тийгизди. БУУнун агенттиктери

4-АРТЫКЧЫЛЫК

Тынчтыкка жана социалдык биримдикке көмөктөшүүчү отчеттуу жана инклюзивдүү институттар жана жарандык коом

Акыркы натыйжа:

2027-жылга карата Кыргыз Республикасынын бардык жарандары адам укуктарын сактоого, тынчтыкты жана биримдикти чыңдоого өбөлгө түзгөн инновациялык чечимдерди колдонгон, коррупциядан арылган адилеттүү жана отчеттуу демократиялык институттардын артыкчылыктарынан пайдаланышат.

ТӨМ:

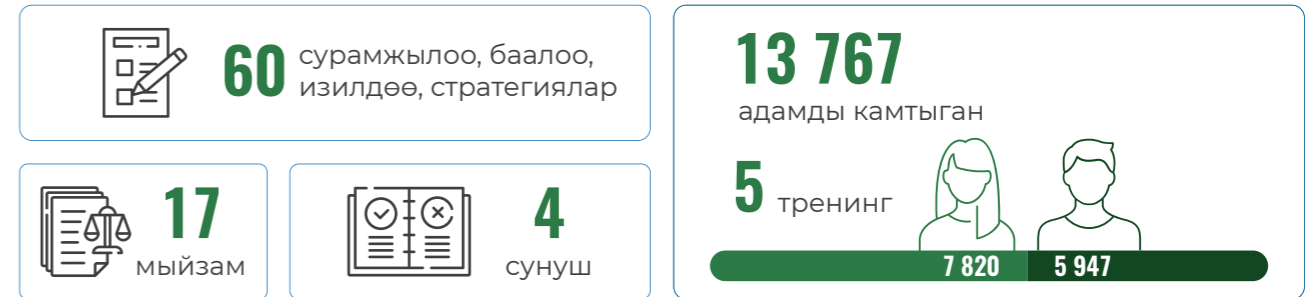
БУУнун агенттиктери:

БУУ СИСТЕМАСЫНЫН ИНДИКАТОРЛОРУ БОЮНЧА ПРОГРЕСС

НЕГИЗГИ ФАКТЫЛАР

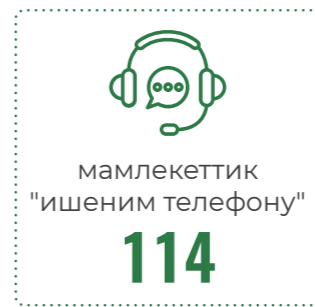
ПЕНИТЕНЦИАРДЫК ЖАНА ПРОБАЦИЯ СИСТЕМАСЫН ӨНҮКТҮРҮҮ

2024-2028-жылдарга карата пенитенциардык жана пробация системасы боюнча мамлекеттик программа

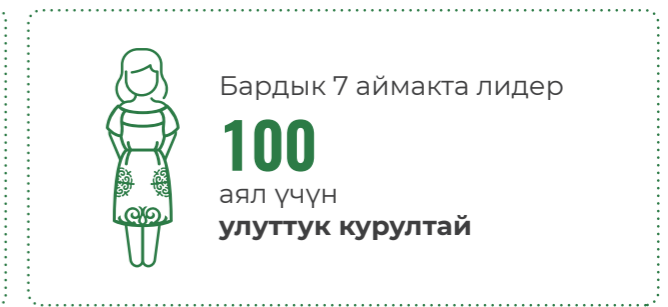
КЫРДААЛ БОРБОРУ

Чыныгы убакыт режиминде санариптик маалыматтарды чогултуу үчүн кырдаал борбору

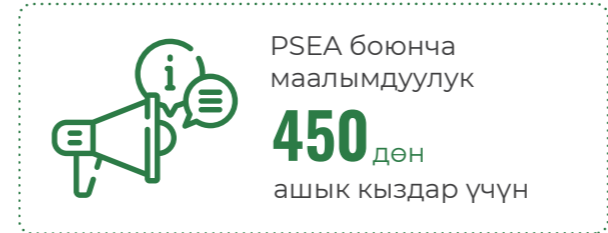
ЮРИДИКАЛЫК ЖАРДАМ КӨРСӨТҮҮ БОЮНЧА КЫЗМАТТАР

УЛУТТУК КУРУЛТАЙ

СЕКСУАЛДЫК ЭКСПЛУАТАЦИЯНЫ ЖАНА ЗОМБУЛУКТУ АЛДЫН АЛУУ (PSEA)

ЖЕРГИЛИКТҮҮ СОЦИАЛДЫК-ЭКОНОМИКАЛЫК ӨНҮГҮҮНҮ ПЛАНДАШТЫРУУ

Баткен облусунун 149 жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынын 9 өкүлү жергиликтүү социалдык-экономикалык өнүгүүнү пландаштыруу процессине жамааттын мүчөлөрүн тартуу боюнча өз мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтишти

Шаардагы жергиликтүү тургундар жана жарандык коом чыр-чатактардын алдын алууда оң натыйжаларга жетишүүдө

53,000 ге жакын калкы бар Балыкчы шаары Ысык-Көл облусунда жергиликтүү тургундардын жана жарандык коомдун активдүү катышуусу чыр-чатактардын алдын алууда натыйжалуу экендигин далилдеп турат. Милициянын участкалык, ыйгарым укуктуу улук капитаны Урмат Байбосунов укук коргоо органдары менен коомдук алдын алуу борборлорунун биргелешип иштешинин маанилүүлүгүн белгилейт. Бул өнөктөштүктүн алкагында милициянын участкалык ыйгарым укуктуу өкүлдөрү, аксакалдар соту жана аялдар комитети чыр-чатактардын жана укук бузуулардын алдын алуу боюнча маалыматтык-түшүндүрүү жана алдын алуу иш-чараларын жүргүзүүдө.

Жергиликтүү коомчулук бакубатчылыкка жана коопсуздукка байланышкан маселелерди чечүүгө активдүү катыша баштаганы көрүнүп турат, бул укук коргоо органдарына болгон мурдагы ишенбөөчүлүккө салыштырмалуу жакшы жылышты билдирет. Коомдук алдын алуу борборлору этникалык айырмачылыктардын негизинде түшүнбөстүктөрдү ийгиликтүү чечет, ал эми диний лидерлер жаңжал алдындагы кырдаалды жөнгө салууга активдүү катышат.

Коомдук алдын алуу борборлору ачылгандан бери Балыкчыда кылмыштардын жалпы саны кыйла азайган: 2022-жылы 1727 кылмыш катталса, 2023-жылы 1356 кылмыш катталган. Бул өз убагында профилактикалык иштердин көрсөткүчү болсо да, отчеттуулуктун жакшырышынан жана коомчулуктун катышуусунан улам үй-бүлөлүк зомбулуктун катталган учурлары көбөйдү. БУУнун колдоосу менен курамына коомдун лидерлери жана мүчөлөрү кирген Балыкчыдагы алты коомдук алдын алуу борбору укук бузууларды жана зомбулукту агартууда, маалымдоодо жана алдын алууда маанилүү ролду ойнойт.

Кызматташууга карата мындай мамиленин ийгилигин баса белгилеген полициянын капитаны Урмат Байбосунов “Каармандык” медалы менен сыйланган милициянын улук лейтенанты Амантур Бакировдун эрдигин жогору баалайт. Балыкчы коомдун ар кандай деңгээлдеринин ортосундагы ийгиликтүү кызматташуунун үлгүлүү модели болуп, гармониялуу жана коопсуз коомду түзүүдө биргелешкен аракеттердин маанилүүлүгүн баса белгиледи.

АРАЛЫК НАТЫЙЖА 4.1

Бардык деңгээлдердеги отчеттуу, катышуучу, ачык-айкын жана натыйжалуу башкаруу системалары бардык жана инклюзивдүү мейкиндиктер үчүн сапаттуу кызматтарды көрсөтүүнү камсыз кылат жана мамилелердин гендердик трансформациялык тутумдарынын социалдык биримдигин жана зомбулуксуз коомду түзүүгө көмөктөшөт.

Өкмөт менен биргеликте БУУ адам укуктарынын эл аралык механизмдери боюнча чиновниктердин маалымдуулугун жогорулатуу аркылуу адам укуктары боюнча милдеттенмелерди илгерилетти. Новатордук демилгенин алкагында сунуштамаларды көзөмөлдөө боюнча маалымат базасы сунушталып, өлкөнүн Адам укуктарын сактоого болгон умтулуусун бекемдеди.

Сегиз райондун деңгээлинде аялдарга жана кыздарга карата зомбулукка каршы күрөшүү-

гө басым жасоо менен Гендердик теңчилик стратегиясын (ГТС) ишке ашыруу боюнча Улуттук иш-аракеттер пландары (УИП) ийгиликтүү аяктады. БУУ гендердик инклюзивдүү коомдун калыптанышына көмөк көрсөтүү менен Чүй областында ГТС жана УИП локалдаштырууну камсыз кылды. БУУ юридикалык экспертиза, техникалык жардам жана дараметин жогорулатуу боюнча иш-чараларды өткөрүү менен Кыргызстанды башпаанек жана качкындарды коргоо маселелеринде колдоду. Чек арадан өтүү пункттарында бай-

коо жүргүзүү адам укуктарынын принциптерин сактоого өбөлгө түздү.

БУУ санариптик кызматтарды киргизүүгө көмөктөшүп, аймактык электрондук өкмөт боюнча кызматташуунун башталышын колдоду. 2023-2027-жылдарга карата өнүгүү стратегиясын 2030-жылга чейинки күн тартибине ылайык кабыл алууда Жогорку Кеңешке техникалык колдоо көрсөтүлдү, бул мыйзам чыгаруу функцияларын күчөтүүгө мүмкүндүк берди. БУУнун ТӨМ боюнча Парламенттик жумушчу тобуна туруктуу колдоосу ТӨМдүн максаттарына жетүү үчүн натыйжалуу көзөмөлдү камсыз кылды.

БУУнун агенттиктери адам укуктары боюнча экспертизаны Кыргызстандын мыйзамдарына жайылтууда чечүүчү ролду ойноп, теңчилик жана дискриминацияны алдын алуу боюнча мыйзамдарды, анын ичинде

АРАЛЫК НАТЫЙЖА 4.2

Сот адилеттиги жана талаш-тартыштарды соттон тышкары чечүү системасы, ошондой эле укук коргоо институттары мыйзамдын үстөмдүгүн, адилеттүүлүктү, теңдикти жана коррупцияга каршы күрөштү толук колдонууну камсыз кылат.

Жогорку сот экологиялык сот адилеттигине жетүү боюнча эл аралык конференция өткөрдү, анын жыйынтыгында жергиликтүү соттордун судьяларын жетектөөчү Пленумдун токтому кабыл алынды. БУУнун колдоосу менен улуттук диалог платформасы экологиялык адилеттүүлүк жана эл аралык милдеттенмелерди интеграциялоо маселелерин чечүүгө негизги кызыкдар тараптарды тартты. БУУнун колдоосу менен даярдалган Сот адилеттигинин жогорку мектебинин судьялар үчүн окуу куралдары адам укуктарынын эл аралык укугуна арналган жана сот процесстеринде адам укуктары жөнүндө маалымдуулукту жогорулатууга өбөлгө түзөт.

БУУ тарабынан колдоого алынган 2023-2030-жылдарга карата “жеткиликтүү өлкө” мамлекеттик программасы мүмкүнчүлүгү чектелген адамдар үчүн сот адилеттигине жана мамлекеттик кызматтарга жеткиликтүүлүктү кеңейтип, аны майыптардын укуктары жөнүндө БУУнун конвенциясына шайкеш келтирди. БУУнун колдоосу менен пенитенциардык жана пробацация системасы боюнча мамлекеттик программа иштелип чыккан (2024-2028-жылдар), ал БУУнун ми-

«Жарандык жөнүндө» мыйзамга, «Чет элдик жарандардын укуктук абалы жөнүндө» жана «Мыйзамга» түзөтүүлөрдү киргизүүнү кубаттаган. Жарансыздыктын алдын алуу боюнча эл аралык стандарттарга жакындаткан Жарандык абалдын актылары жөнүндө, ошондой эле «Качкындар жөнүндө» мыйзамга бир түзөтүүнү кубаттаган.

БУУ Кыргыз улуттук көркөм сүрөт музейи менен биргеликте качкындардын интеграциялоого жана түшүнүү жана боорукердик маданиятын өнүктүрүү максатында «Үйдөн алыс үмүт» сүрөт көргөзмөсүн уюштурду. Качкындардын Глобалдык Форумунда Кыргыз Республикасынын Өкмөтү, БУУнун Өлкө тобу жана академиялык чөйрө качкындарды жана жарандыгы жок адамдарды кошууну илгерилетүү боюнча Глобалдык Качкындар келишимине милдеттенме алышты.

нималдуу стандарттык эрежелерине ылайык келтирилген. БУУнун жардамы менен түзүлгөн кырдаал борбору чыныгы убакыт режиминде маалыматтарды чогултуп, сот тутумунун саясатын иштеп чыгууга көмөктөшөт.

БУУ Экономика министрлиги менен биргеликте БУУнун көрсөтмөлөрү менен макулдашылган бизнес жана адам укуктары боюнча Улуттук иш-аракеттер планын иштеп чыгуу үчүн жумушчу топту түзүүнү колдоду. 2023-жылы БУУ Акыйкатчы жөнүндө конституциялык мыйзамдын долбоору боюнча эксперттик корутундуларды берүү жана ар кандай кызыкдар тараптардын укуктук корутундуларын берүүгө көмөк көрсөтүүдө активдүү роль ойноду. Бул демилге мыйзамды Париж принциптерине шайкеш келтирүүгө багытталган. Коомдук талкууларды уюштурууда БУУнун колдоосу отчеттуулукту жана айкындуулукту өнүктүрүү үчүн абдан маанилүү болгон. Долбоор дагы алдыга жыла элек.

БУУнун ишмердүүлүгү мигрант балдардын жана кайтып келген этникалык кыргыздардын укуктарына байкоо жүргүзүүгө, ошондой эле отчеттуулукту колдоого багытталган.

Потенциалды жогорулатуу демилгелери камакка алуу шарттарын көзөмөлдөө, Стамбул протоколун колдонуу жана балдарды интернат мекемелерине жайгаштыруу боюнча болду. Биргелешкен маалыматтык-пропагандалык аракеттер министрликтер менен ишкер аялдарды даярдоо, балдардын өнүгүү деңгээлин жогорулатуу жана мектепке чейинки коомдук мекемелер үчүн бизнестеги башкаруу жөнүндө макулдашуулардын түзүлүшүнө алып келди.

БУУнун колдоосу менен Юстиция министрлиги баштапкы жана квалификациялуу юридикалык жардам көрсөтүү мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтти. 10,000 ден ашык адам, анын ичинде 4,554 эркек жана 5,790 аял акысыз юридикалык жардам алышты. БУУ-

нун колдоосу менен мамлекет тарабынан берилген 114 ишеним телефону сот адилеттигине жетүүнү кеңейтти. БУУнун агенттиктери башпаанек сурагандарды кайтаруу маселелери менен алектенип, мажбурлап кайтууга жол бербөө принциптерин баса белгилеп, сексуалдык жана гендердик зомбулуктан жабыр тарткандарга жардам көрсөтүүчү “Бирдиктүү терезе борбору” үчүн укуктук базаны иштеп чыгышты. БУУнун юридикалык жардам кызматтары тынчсызданган 945 адамга пайда алып келди, ал эми потенциалды жогорулатуу боюнча тогуз иш-чара качкындарды жана жарандарды коргоо маселелери боюнча укук коргоо органдарынын, Башкы прокуратуранын, Улуттук укук коргоо мекемелеринин (УУКМ) жана сот кызматкерлерине арналды.

АРАЛЫК НАТЫЙЖА 4.3

Жарандык коомдо өз укуктарын ишке ашыруу, коомдук чечимдерди кабыл алууга чындап катышуу үчүн аялдардын жана жаштардын үнүн жогорулатуу, коомдук биримдикке, адилеттүүлүккө жана бардыгы үчүн теңдикке жетишүү үчүн конструктивдүү диалогго катышуу үчүн билимге, көндүмгө жана мүмкүнчүлүккө ээ.

БУУ Акыйкатчынын Аппаратынын мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүү, мизогиния жана гендердик сөздөр жөнүндө маалымдуулукту жогорулатуу үчүн чат ботту ишке киргизүүдө чечүүчү ролду ойноду. Аялдардын тилектештигинин аймактык платформалары (Курултай) 400дөн ашык аялды чогултуп, гендердик факторлорду эске алуу менен чечим кабыл алуунун салым кошуш. Улуттук курултай аялдардын лидерлигин өнүктүрүү боюнча иш-аракеттер планын иштеп чыкты. БУУнун жардамы менен 180 кыз-келиндери санариптик көндүмдөргө үйрөтүү гендердик санариптик теңсиздикти жоюу менен жумуштуулуктун деңгээлин 54% га жогорулатууга алып келди.

Жарандык коом уюму менен кызматташтыкта БУУ кылмыштуулуктун алдын алуу боюнча (2022-2028-жылдар) Улуттук стратегияны иштеп чыгууга жана ишке ашырууга көмөктөшкөн, анда координацияга, коомдук тартипти сактоого, жаштарды тартууга жана камактагыларды реабилитациялоого өзгөчө көңүл бурулат. БУУ 10 муниципалитетте гендердик зомбулуктун алдын алуу боюнча жергиликтүү комитеттерге жабдууларды, потенциалды жогорулатуу боюнча семинарларды жана бизнесте насаатчылыкты камсыз кылуу менен колдоо көрсөттү. Демилгелер

калктын негизги тобунун 51 жаш өкүлдөрүнө СРДС жана АИВ программаларынын алкагында лидер жана активист болууга мүмкүндүк берди. Өзгөчө кырдаалдарда алгачкы психологиялык жардам көрсөтүү үчүн 120 жергиликтүү адистерден турган тармак мобилизацияланган, ошондой эле ГЗ боюнча адистерге багыттоо протоколу иштелип чыккан. Гендердик зомбулукка туш болгон аялдарга жана кыздарга көрсөтүлүүчү кызматтардын сапатын жогорулатуу үчүн милиция кызматкерлерин окутуу өткөрүлдү.

БУУ тарабынан колдоого алынган журналистика боюнча билим берүү, коопсуздук боюнча жетекчилик жана массалык ачык онлайн курстар миграция жана качкындар, жек көрүү сөздөрү жана жалган маалымат маселелерин чагылдырууга багытталган. Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын 155 өкүлүн өнүктүрүүнү пландаштыруу жана жаштарды тартуу боюнча окутуу, сурамжылоолор, программалар жана U-Report алмашуулар жаштар жетектеген тынчтык демилгелерин ишке ашырууга, мектептеги бейбаштык маселелерин чечүүгө жана жаштар үчүн ыңгайлуу окуу чөйрөсүн түзүүгө өбөлгө түздү.

2.3. 2030 КҮН ТАРТИБИНЕ ӨНӨКТӨШТҮКТҮ ЖАНА КАРЖЫЛООНУ КОЛДОО

2023-жылы БУУ өнүктүрүү артыкчылыктарын, анын ичинде ТӨМдү ишке ашыруу үчүн ресурстарды, ошондой эле өнөктөштөрдү диверсификациялоодо Өкмөттү колдоону улантты. Ушуга байланыштуу, 2023-2024-жылдарга карата БИП бекитилгенден кийин, БУУ Өкмөт менен 2023-жылдын апрелинде өнүгүү артыкчылыктарын көрсөтүү жана каржылоодогу кемчиликтерди жоюу, колдоо суроо үчүн дипломатиялык корпустун, өнүктүрүү боюнча өнөктөштөрдүн жана Эл аралык каржы институттарынын (ЭКИ) катышуусу менен тегерек стол өткөрүлдү.

Туруктуу координатор БУУӨКтү өлкө деңгээлинде каржылоонун жаңы булактарын ачуу үчүн өнүктүрүү чечимдерин жаратуучулардын бири болууга чакырды. Ушуга байланыштуу, Туруктуу координатордун теңтөрагалыгы алдында Өнүктүрүү боюнча өнөктөштөрдүн координациялык кеңешине (ӨӨКК) Өнүгүүнү каржылоону баалоо (ӨКБ) жөнүндө отчет берилген. ӨКБ ички жана эл аралык мамлекеттик жана жеке агымдарды, ошондой эле саясатты, институционалдык

аспектилерди, потенциалды жана тобокелдиктерди башкарууну жана орто мөөнөттүү өнүктүрүү программасы (2021-2026-жылдар) менен байланышты камтыган Кыргыз Республикасынын финансылык ландшафтына сереп салды. ӨКБ Кыргыз Республикасынын Президентинин Администрациясы тарабынан Кыргыз Республикасын Каржылоонун комплекстүү улуттук түзүмүн (ККУТ) жаратуу үчүн негизги курулуш блогу катары түзүлгөн. Өнүгүүнү каржылоону баалоо алтын казып алууга (ИДПнын 10 пайызга жакыны), акча которууларга (ИДПнын 25 пайызы) жана тышкы жардамга болгон көз карандылыкты эске алганда, өндүрүштү, экспортту жана инвестицияларды диверсификациялоо улуттук көз карашка жетүү үчүн чечүүчү мааниге ээ болорун көрсөттү. Колдоо катары, Өнүгүүнү каржылоону баалоо жеке капиталдын өсүшүн андан ары тездетүү үчүн жаңы финансылык инструменттерди жана механизмдерди аныктады. Отчетто ошондой эле ТӨМдүн бюджеттик белгилери жок экендиги баса белгиленип, каржылоо тартыштыгын аныктоо чектелген.

2023-жылдын ичинде БУУ Европа Биримдиги, Германия, Финляндия, Корея, Люксембург, Норвегия, Россия, Швейцария, Түркия, Япония, АКШ жана Улуу Британия Өкмөттөрү сыяктуу негизги көп тараптуу жана эки тараптуу донорлор менен өнөктөштүктү бекемдөөнү улантты. Бул 2023-жылдын аягында аяктаган Гендердик зомбулук жана зыяндуу практикага каршы күрөшүү боюнча ЕБ-БУУнун “Теңдик нуру” демилгеси, глобалдык флагмандык программасынын алкагында кызматташууну камтыйт.

БУУ өзүнүн уюштуруучулук ролун Өнүктүрүү боюнча өнөктөштөрдүн координациялык кеңеши (ӨӨКК) аркылуу колдонууну улантты. Туруктуу координатордун теңтөрагасы катары күн тартибинин калыптанышына жана дискуссиялардын багытына жана анын тематикалык жумушчу топторундагы, анын ичинде адам укуктары боюнча ӨӨКК позициясына көмөктөшкөн. ӨӨККдагы БУУнун ролу Кыргыз Республикасынын Өкмөтү менен улуттук артыкчылыктар боюнча конструктивдүү диалогго жана пикир алмашууга өбөлгө түздү. Мисалы, Бишкектеги абанын булганышынын зыяндуу көйгөйү боюнча БУУ АӨБ жана Германиянын Эл аралык кызматташтык коомунун ортомчулугу менен Жаратылыш ресурстары, экология жана техникалык көзөмөл министрлиги менен тыгыз кызматташтыкта шаар куруу саясаты жана программалары тууралуу маалымат берди. Ошо сыяктуу эле, ӨӨКК Айлана-чөйрөнү коргоо, Климаттын өзгөрүшү жана Кырсык тобокелдиктерин башкаруу боюнча Жумушчу Группа БУУнун теңтөрагалыгы өкмөттүн 28-ТКга салымын донордук коомчулуктун координацияланган колдоосуна жана климаттын өзгөрүшүн жумшартуу жана өлкөдө адаптациялоого алып келген дагы бир мисал.

Ошо сыяктуу эле, ӨӨКК 20 жылдан бери билим берүү тармагында донордук жардамды координациялап келет. 2023-жылы БУУ Билим берүү жана илим министрлигине өнөктөштүк жөнүндө макулдашууну толуктап иштеп чыгууга жардам берди, ал Кыргызстанга билим берүү боюнча глобалдык өнөктөштүктөн жана Араб координациялык тобунан (курамында Ислам өнүктүрүү банкы) каржылоого арыз берүүгө мүмкүндүк берет. БУУ Билим берүү боюнча глобалдык өнөктөштүктү (ББГӨ) каржылоого арыз берүү жана келишимди ишке ашыруу процессинде Министрликке техникалык колдоо көрсөтүүнү улантат. 2023-жылы Кыргызстан дагы бир нече соода жана инвестициялык демилгелерди ишке киргизди. БУУнун колдоосу менен Кыргызстан Катарда, Шанхайда жана Лондондо

өткөн эл аралык соода жарманкелерине жана көргөзмөлөрүнө катышты, бул жаңы ишкер байланыштарга жана Кыргыз Өкмөтүнүн экспорттук тапшырыктарына алып келди.

ТӨМдү ишке ашырууга жалпы коомдун мамилесин кармануу менен БУУ Кыргызстанда өзүнүн өнөктөштүк базасын салттуу альянстардан тышкары кеңейтүү зарылдыгын тааныйт. Мындай көрөгөч мамиленин аркасында БУУ жарандык коом уюмдарынын 60тан ашык өнөктөштөрү менен тыгыз кызматташууну улантып, ар кандай маселелерди камтыган, мисалы, медиа, адам укуктары, юридикалык жардам, климаттык иш-аракеттер, аялдар жана гендердик зомбулук, жаштар ж. б. Жарандык коом, илимий чөйрө жана жеке сектор менен кызматташуу бир катар тармактарда оң өзгөрүүлөрдү жасоого мүмкүндүк берди.

Кыргызстанда жаштардын потенциалын колдонуу максатында 2023-жылы Жаштар Консультативдик Кеңешин (ЖАК) түзүү түрүндө инновациялык өнөктөштүк башталган. Бул БУУӨКга жаштардын кеңири аудиториясын өз ишине натыйжалуу тартууга жана 2030-жылга чейинки күн тартибине жаштардын катышуусун илгерилетүүгө мүмкүндүк берет. Учурда Кеңештин 12 мүчөсү бар, алар ар түрдүү тек-жайдан келген жана БУУнун өлкөдөгү агенттиктери тарабынан сунушталган. ЖАК ошондой эле мүчөлөрүнүн ичинен тандалган төрагасы бар. ЮНФПА Туруктуу координатордун кеңсеси менен бирдикте ЖАК га катчылык жана координациялык колдоо көрсөтөт.

Буэнос-Айрес иш-аракеттер планын (ВАРА)+40 жана БУУнун Түштүк-Түштүк кызматташтыгы боюнча жалпы тутумдук стратегиясын жана БУУнун Кыргызстанда туруктуу өнүгүү боюнча үч тараптуу кызматташтыгын аткаруу максатында Индия-БУУ өнөктөштүк фондунун алкагында репродуктивдик өнүгүү боюнча жаңы долбоорду жана телемедициналык кызматтар аркылуу энелердин жана неонаталдык өлүмдөрдү жана ооруларды азайтууга багытталган айылдык аялдар үчүн энелердин саламаттыгын сактоо боюнча кызматтарды ишке киргизди.

БУУ ошондой эле жаратылышты коргоо трасттык фондун түзүүдө Өкмөттү колдоду. Андан ары Фонд, БУУнун көп өнөктөштүк трасттык фонду аркылуу, мамлекеттик, жеке жана донордук салымдарды мобилизациялоо, бириктирүү жана толуктоо жолу менен айлана-чөйрөнү коргоо жана биологиялык ар түрдүүлүктү каржылоону жакшыртууга умтулат.

2.4. БУУНУН БИРГЕЛЕШКЕН ИШИНИН НАТЫЙЖАЛАРЫ: БИРИККЕН УЛУТТАР УЮМУНУН ЫРАТТУУЛУГУ, ТААСИРДҮҮЛҮГҮ ЖАНА НАТЫЙЖАЛУУЛУГУ

Жыл сайын БУУнун реформасы БУУӨКтүн, Өкмөттүн жана өнөктөштөрдүн артыкчылыгы үчүн жакшыраак бекемделүүдө. Мисалы, “Теңдик нуру” демилгеси жана ККУТ изилдөөсү (төмөндө караңыз) сыяктуу биргелешкен программалар Туруктуу координатордун жетекчилиги алдында БУУнун институттарынын жакшыраак кызматташтыгын, жакшыраак катышуусун жана ырааттуу жоопторун айкын көрсөттү. Өз ара таануу билдирүүсү транзакциялык чыгымдарды азайтып, ведомстволор аралык кызматташтыкты жакшыртты.

Өкмөт үчүн Туруктуу координатор кызматташтык жана өнөктөштүк үчүн “бирдиктүү борбор” бойдон калууну улантууда. БУУнун агенттиктери 2030-жылга чейинки Күн тартибин колдоо боюнча кеңири иш-чараларды, анын ичинде потенциалды өнүктүрүү, саясатты колдоо, кеңеш берүү жана түшүндүрүү иштерин жүргүзүшөт. 2023-жылы Туруктуу координатордун жетекчилиги астында БУУ агенттиктери Кыргызстандын Башкы Ассамблеянын кароосуна Тоо күн тартиби, абанын булганышы, билим берүүнүн реформалоо боюнча резолюцияларды (билим берүүнү трансформациялоо боюнча саммиттин жыйынтыгы боюнча кийинки иш-аракеттерге, ТӨМ боюнча саммитке даярдыктарга жана улуттук милдеттенмелерди аткаруу боюнча кийинки иш-аракеттерге, 28-ТКга, 29-ТКга жана келечектеги Саммитке даярдык) киргизүүгө ылайык өкмөттүк “Тоо күн тартибин” ишке ашыруу үчүн комплекстүү саясий чечимдерди берүүнү улантышты.

Биргелешкен иштин маанилүү аспектиси болуп жарандык мейкиндикти кыскартуунун өзгөчө контекстин эске алуу менен БУУнун нормативдик күн тартиби, анын ичинде адам укуктары жана гендердик маселелер боюнча жамааттык жана бирдиктүү позициясы саналат. Туруктуу координатор, БУУӨКтүн атынан, дипломатия, жазуу жүзүндөгү коммуникациялар жана саясий билдирүүлөр, анын ичинде коомдук иш-чараларда ачык билдирүүлөр аркылуу БУУнун нормативдик күн тартибинде Өкмөттү, Парламентти, жарандык коомду жана өнүктүрүү боюнча өнөктөштөрдү үзгүлтүксүз өз ара аракеттенет. Жарандык мейкин-

дикке арналган БУУӨКтүн атайын көчмө жыйыны жарандык мейкиндиктин мындан ары кыскарышына жол бербөө боюнча коомдук аракеттерди жана иш-аракеттер планын макулдашуу үчүн аянтча болуп калды. Пропаганда жана комплекстүү саясат боюнча кеңеш берүү адам укуктарынын жана аялдардын укуктарынын конкреттүү же потенциалдуу бузулушуна жооп катары гана эмес, ошондой эле “16 күндүк активизм” кампаниясы жана БУУ күнү сыяктуу уюштурулган кампаниялар аркылуу ишке ашырылат. БУУӨК ошондой эле сунуштар менен мыйзам долбоорлоруна юридикалык талдоо жүргүзгөнгө буйрук берген.

БУУнун реформасынын духунда БУУнун агенттиктери 2023-2027-жылдарга карата Алкактык программанын негизинде өлкөлүк программалар боюнча документтерин даярдоону улантышты, мисалы “БУУ-Аялдар” түзүмү жана ФАО. БУУӨК аймактык активдерден, анын ичинде аймактык экономикалык комиссиялардын жана көйгөйлүү коалициялардын билим базасынан пайдаланды. Аларды колдоо суроо-талапка да, сунушка да багытталган, бирок ошол эле учурда өлкөлөрдүн муктаждыктарын жана артыкчылыктарын эске алган. Туруктуу координатор (ТК) БУУнун Борбордук Азия үчүн Превентивдүү дипломатия боюнча регионалдык борбору менен өлкө ичиндеги саясий байкоо жүргүзүү жана баа берүү, чек арадагы коопсуздук көйгөйлөрү, адам укуктары ж.б. маселелер боюнча тыгыз кызматташып, өнүгүүгө, адам укуктарына жана гуманитардык жардамга комплекстүү мамилени алдыга жылдырды.

2023-жылдагы Глобалдык Качкындар Форумунда, БУУӨК БУУнун Качкындардын маселелери боюнча глобалдык келишимдеги милдеттенмелер программасына кошулуп, качкындар (анын ичинде мандаттык качкындар), башпаанек издегендер жана жарандыгы жок адамдар үчүн алардын жарандар менен бирдей укуктарга жана мүмкүнчүлүктөргө жетүүсүн жеңилдетүү аркылуу оң таасирлерге жетишүүгө милдеттенди; кабыл алуучу мамлекет менен биргеликте жарансыздыктын алдын алуу, юридикалык инсандыкка жана жарандык абалдын актыларын каттоого жетүүгө умтулуу.

Өзгөчө кырдаалдарда иш-аракеттер планы

2022-жылдын 14-17-сентябрында кыргыз-тажик чек арасындагы зомбулуктун күчөшүнөн улам Баткен жана Ош облусунан 142 071 адам өз айылын таштап качкан. Эскалациянын элге тийгизген таасирин эске алып, Өкмөт эл аралык гуманитардык жардам сурады. Натыйжада, Өзгөчө кырдаалдар министри (ӨКМ) жана Туруктуу координатор биргелешип төрагалык кылган эл аралык гуманитардык жооп кайтарууну координациялоо үчүн жооптуу көп тараптуу орган болгон Кырсыктарга каршы аракеттенүүнү координациялоо бөлүмү (ГКРЧС) дароо ишке киргизилди.

ГКРЧС жети секторду ишке киргизди: (i) Өзгөчө кырдаалдарда баш калкалоочу жай жана лагерди координациялоо; (ii) Азык-түлүк коопсуздугу; (iii) Ден соолук; (iv) коргоо; (v) Суу, санитария жана гигиена (WASH); (vi) Билим берүү; жана (vii) Эрте калыбына келтирүү. Өкмөттүн өтүнүчү боюнча, ГКРЧС өзгөчө кырдаалдарга чара көрүүнүн комплекстүү планын (ERP) иштеп чыккан. ERP 2022-жылдын 21-октябрында ишке киргизилген жана 2023-жылы ишин уланткан. Ал кышка чейин эң зарыл муктаждыктарды жабуу үчүн үч ай аралыгында 77,700дөн ашуун

адамга өмүрүн сактап калуучу гуманитардык жардам көрсөтүүнү көздөгөн. ERP жалпы суммасы 14,7 миллион долларды түзгөн гуманитардык муктаждыктарды аныктады. 89,693дөн ашык аялдар, эркектер жана балдар ERP алкагында кандайдыр бир жардам менен кайрылышкан. Адамдардын эң чукул гуманитардык муктаждыктарын, анын ичинде кышка даярдыкты чечүү үчүн 4,7 миллион АКШ доллары мобилизацияланды. Кеминде 18 уюм накталай акчаларды, азык-түлүктөрдү, азык-түлүк эмес товарларды, анын ичинде үй буюмдарын жана кышкы кийимдерди, гигиенаны жана кадыр-баркты сактоочу комплектерди, окуу жана окуу материалдарын таратышты, ошондой эле жабыр тарткан калктын эң аялуу катмарына юридикалык жардам жана психосоциалдык колдоо көрсөтүүнү камтыган коргоо кызматтарын көрсөтүштү.

Эмнеси жакшы иштегенин жана кайсы тармактарды жакшыртууну талап кылганын аныктоо үчүн «Үйрөнгөн сабактар» семинары уюштурулду. Натыйжада, ГКРЧС өзгөчө кырдаалдарга жооп берүүгө даярдыгы боюнча жол картасы даярдалып, кийинчерээк 2023-жылдын декабрында бекитилген, анда 40 сунуш камтылган.

маалымат алмашуу, аналитикалык жана концептуалдык кеңештерди жана колдоону Өкмөттүн эң жогорку деңгээлинде, анын ичинде туруктуу өнүгүү үчүн жооптуу улуттук институттар менен байланышуу кирди.

ТӨМ боюнча саммит

Туруктуу координатордун жетекчилиги астында БУУӨК өнүгүүнүн улуттук көз карашына ылайык улуттук милдеттенмелерди аныктоодо жана түзүүдө өкмөткө колдоо көрсөттү. Буга ТӨМ саммити жөнүндө

Президенттин Администрациясынын жана тармактык министрликтердин жогорку кызмат адамдарынын арасында Туруктуу координатордун түшүндүрүү иштери улуттук консультацияларды даярдоого мүмкүндүк берди. БУУӨК натыйжалар боюнча топтун(НТ) теңтөрагалары аркылуу Өкмөттүн кароосу үчүн мүмкүн болгон артыкчылыктардын/милдеттенмелердин баштапкы топтомун иштеп чыкты. Туруктуу координатордун сунуштарына ылайык, Президенттин Администрациясы Президенттик Администрация башында турган, ТӨМ саммитине жана анын жыйынтыгы боюнча кийинки иштерге арналган ведомстволор аралык максаттуу топту түздү. Туруктуу координатордун сунушу боюнча БУУӨП Кыргызстанды ТӨМгө жетишүү жөнүндө отчетко киргизди, ал артыкчылыктарды аныктоо үчүн Өкмөт менен мындан ары талкуулоо үчүн негиз болууга тийиш.

Натыйжалуулуктун пайдалары

Туруктуу координатор, Башкы катчынын өлкөдөгү жогорку деңгээлдеги өкүлү катары, натыйжалуулук Күн тартиби жаатында бардык эрежелер жана принциптер боюнча жүзөгө ашырылышын камсыз кылат. Операцияларды башкаруу тобунун жетекчилиги астында БУУӨК жалпы имараттарды жана бизнес операцияларынын стратегиясын жыл сайын карап чыгуу боюнча биргелешкен ишти улантты.

Натыйжалуулукту жогорулатуу боюнча Күн тартибине ылайык, өлкөдө улуттук жана субулуттук деңгээлдерде төрт жалпы имаратты камтыган жалпы имараттарды түзүү планы ишке ашырылууда. Кыргызстанда БУУӨК Башкы катчынын БУУ реформалоо программасынын маанилүү компонентине жетишти: имараттардын 50% дан ашыгы БУУ уюмдары тарабынан өлкөдө биргелешип колдонулат.

Бизнес операцияларынын стратегиясы үчүн БУУӨК өлкө контекстине жана 14 катышуучу агенттикке тиешелүү төрт жалпы кызматты

Биргелешкен программалар

Кыргызстандагы БУУ 14 миллион долларга жакын биргелешкен 14 программаны башкарат. Бул программалар 2023-2027-жылдарга карата Алкактык программанын,

Башкы катчынын мамлекет жана өкмөт башчыларына жазган катына жана БУУнун өнүктүрүү ишин координациялоо боюнча башкармалыгынан алынган көрсөтмөлөргө ылайык, Кыргызстандагы БУУӨК жалпы мамилеси өкмөткө өзүнүн көз карашы жана өнүктүрүү программасы жана эл аралык милдеттенмелер боюнча милдеттенмелерди, анын ичинде билим берүүнү трансформациялоо саммитинде, тамак-аш системалары саммитинде жана ОНУВ Саммитинде кабыл алынган милдеттенмелерди биринчи орунга коюуга жардам берүү болгон, мисалы, өзгөчө көп өлчөмдүү жана субулуттук жакырчылыкты эске алуу менен, жакырчылыктын улуттук белгилери боюнча жакырчылыктын деңгээлин төмөндөтүү боюнча улуттук эталондун үстүндө иштөөгө өзгөчө көңүл бурулду. БУУнун Кыргызстандагы системасы өлкөнүн командасынын кеңири билимин, тажрыйбасын жана билимин пайдалануу үчүн Кыргыз Өкмөтү менен кызматташкан.

(сатып алуулар, адам ресурстары, каржы/акча которууларга шайкеш мамиле жана административдик кызматтар) аныктады. 2022-жылга сереп салуунун жыйынтыгы боюнча, иш жүзүндө чыгымдарды болтурбоо 439,000 АКШ долларын түздү, болжолдуу 569,000 АКШ долларына салыштырмалуу (77%). Айырмачылык жарым-жартылай тышкы факторлор менен түшүндүрүлүшү мүмкүн, мисалы, Украинадагы чоң инфляцияга жана сатып алуулардын кечендешине алып келген согуш жана 2022-жылдын сентябрында кыргыз-тажик чек арасындагы зомбулуктун күчөшү БУУнун ишмердүүлүгүнө катуу таасирин тийгизген, анткени айрым иш-чаралар жокко чыгарылган же кийинкиге калтырылган.

Бизнес операцияларынын стратегиясы 2024-жылдын мартында каралды. 2023-жылга карата чыгымдарды болтурбоо сметасы баасы 581,596 АКШ долларын түзгөн. Бирок, 2024-жылдын мартындагы сереп учурунда актуалдуу чыгашалардын болтурбоо суммасы 578,097 АКШ долларын түзгөнү аныкталган.

анын өзгөрүү теориясына жана отчеттуулук механизмдерине негизделген. Туруктуу координатордун жетекчилиги астында программалар өнүгүүнүн каталитикалык

натыйжасына жетишүүгө багытталган, ал БУУ тутумунун эки же андан ашык катышуучу уюмдарынын салыштырмалуу артыкчылыктарынан көз каранды, бир командадагы өнөктөштөр менен жогорку координацияланган жана интеграцияланган. Бул бир-

гелешкен программалар кызматташуу боюнча Алкактык программанын ар кандай тармактарын камтыйт: жашыл экономика, тынчтыкты куруу, гендердик зомбулукка каршы күрөшүү, энергетика, токой чарбасы жана айлана-чөйрө.

Кыргызстандагы демилге «Теңдик нуру»

(ТН) программасы БУУнун реформасынан гана пайда көрбөстөн, анын ырааттуу башкаруусунун жана операцияларынын аркасында аны бекемдөөгө да салым кошту. БУУнун беш агенттигинин (жана башка тиешелүү агенттиктердин) адистештирилген көндүмдөрүнө негизделген көп тараптуу программа катары Программанын 2023-жылдагы кульминациясы Туруктуу координаторунун жетекчилиги астында жаңыланган Туруктуу координатор системасынын пайдалуулугун далилдеди.

«Теңдик нуру» (ТН) программасы 2020-жылы Кыргызстанда 2030-жылга чейинки мезгилге күн тартибин кыйла ырааттуу жана натыйжалуу колдоону камсыз кылуу үчүн Бириккен Улуттар Уюмунун өнүктүрүү системасы үзгүлтүксүз өнүгүүнүн жана реформаны түзүүнүн фонунда ишке киргизилген. Программаны иштеп чыгуу этабында ал өлкөдөгү гендердик зомбулукка каршы күрөшүү үчүн БУУнун агенттиктеринин тажрыйбасын мобилизациялоодо Туруктуу координатордун калыс ролун көрсөттү. Туруктуу координатор БУУнун кабыл алуучу уюмдарын (RUNOs) координацияны, ырааттуулукту жана ишке ашырууда отчеттуулукту камсыз кылган интеграцияланган жумушчу моделге багыттап, демилгенин программаларын жетектеди. Улуттук башкаруу комитетинин теңтөрагасы катары Туруктуу координатор стратегиялык багытты, өнөктөштүккө тутумдук мамилени, тутумдун натыйжаларын көзөмөлдөө жана отчеттуулукту, ошондой эле стратегиялык байланышты жана пропаганданы камсыз кылды.

2020-2023-жылдар аралыгында мыйзамдарды, саясатты жана институттарды чыңдоо, профилактикалык иштер, жабыр тарткандарга багытталган кызматтарды көрсөтүү, маалыматтарды жакшыртуу жана аялдардын кыймылынын мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүү боюнча олуттуу натыйжаларга жетишилди, бул программанын натыйжаларынын глобалдык алкактары боюнча бааланат. Топтолгон жыйынтыктар гендердик зомбулук менен күрөшүүгө боло-

рун көрсөттү жана бул үчүн керектүү куралдарды аныктады. Ал саясий, парламенттик жана субулуттук деңгээлдерде (анын ичинде муниципалитеттерде) сексуалдык асылуу, мыйзамдардагы кемчиликтер, балдардын никеси, гендердик дискриминация жана афемидизм сыяктуу маселелерге багытталган маанилүү талкууларды баштады. Саясий деңгээлде негизги ийгиликтерге 2030-жылга чейинки Гендердик теңчилик стратегиясын жана бюджет менен Улуттук иш-аракеттер планын (2022-2024-жылдар) жактыруу, ошондой эле ГСЗ гендердик маселелер боюнча парламенттик Кеңештин стратегиясына жана иш-аракеттер планына интеграциялоо кирет. Жалпысынан 36 мыйзамды жана 60 нормативдик укуктук актыларды мыйзамдык жактан карап чыгуунун жыйынтыгында гендердик зомбулукка каршы күрөшүү боюнча практикалык сунуштар берилди. Муниципалдык кризистик борборлор жабыр тарткандарга жардам көрсөтүүнү улантып жаткан учурда, 2023-жылы калкка, анын ичинде ГСЗдан жабыр тарткандарга жардам берүү жана консультация берүү үчүн акысыз юридикалык жардамдын ишеним телефону ачылган. Системалык социалдык өзгөрүүлөр үчүн бир нече университеттер гендердик трансформациялоочу модулдарды ар кандай предметтерге киргизишкен.

ГСЗ менен күрөшүүдө олуттуу ийгиликтерге жетишилгени менен, көйгөйлөр дагы эле сакталып калууда. Жаза-процесстик кодексте жана башка нормативдик укуктук актыларда белгиленген тергөөгө чейинки текшерүү сыяктуу орун алган кемчиликтерди жоюу үчүн мындан аркы аракеттер талап кылынат.

Тынчтыкты куруу фонду

Өлкөдөгү тынчтыкты куруу Фондунун талаптарынын учурдагы мөөнөтүнө карата портфели (2021-2026-жылдар) төмөнкү негизги тармактарга багытталган: (1) жарандар менен бийликтин ортосундагы ишенимди бекемдөө; (2) ар кандай окшош топтордун ортосундагы өз ара ишенимди жогорулатууга көмөктөшүү; жана (3) чек ара коомдоштуктарынын ортосундагы кызматташууга көмөктөшүү.

БУУнун учурдагы иш-чаралары инклюзивдүү башкарууну өнүктүрүүгө өбөлгө түздү жана “Кыргыз жараны” жарандык иденттүүлүк улуттук концепциясын ишке ашырууну колдоду. Алар ошондой эле жарандык коомго тик жана горизонталдуу социалдык биримдикке салым кошууга мүмкүндүк берет. Ар кандай деңгээлде иш алып баруу менен БУУ улуттук жана жергиликтүү инфраструктураларын чыңдоо үчүн иштеди. Алар жарандык иденттүүлүк концепциясынын, Дин иштери боюнча мамлекеттик саясаттын, Жаштарды өнүктүрүү концепциясынын, 1325-резолюциясы боюнча УИПнын иш-чаралар пландарын бириктирүүгө, тынчтык үчүн инфраструктураларды бекемдөөгө (I4P)¹⁴ жана узак мөөнөттүү келечекте көбүрөөк тынчтык таасири. Алар өлкөнүн жүз миңдеген тургундарын инклюзивдүүлүк, толеранттуулук жана көп түрдүүлүк идеялары менен камтыды, ошондой эле жарандык иденттүүлүк жөнүндө маалымдуулукту арттырды. Куралдар бир жолку массалык маалымат кампанияларынан, оффлайн жана онлайн тренингдерден баштап, тынчтыкты жайылтуу боюнча жергиликтүү жаштар долбоорлоруна чейин. Иш-чаралар зордук-зомбулуксуз байланышты колдоо үчүн тийиштүү укуктук алкактарды жана инструменттерди өркүндөтүүгө өбөлгө түздү жана мектеп чөйрөсүндө жана анын чегинен тышкары жерлерде ЖМК жаатында маалыматтык сабаттуулук боюнча тренингдерди өткөрдү.

Мамлекеттик башкарууну борборлоштурууну улантуу шартында бул чаралар өз алдынча башкаруу деңгээлинде калктын катышуусунун баалуулугун жогорулатты. Алар жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына жергиликтүү деңгээлде социалдык маселелерди чечүүдө өз алдынчалыкты жана жергиликтүү өзгөчөлүктөрдү билүүнү баса белгилеген калк менен бийликтин ортосундагы социалдык келишим болгон жер-

гиликтүү жамааттардын уставдарын кабыл алууга мүмкүндүк берди.

ЖКУ менен биргеликте ишке ашырылган Баткен облусундагы кыргыз-өзбек чек аралык долбоор жана гендердик теңчиликте илгерилетүү боюнча долбоор климаттын, тынчтыктын жана коопсуздуктун өз ара байланышын локалдаштырууда көрүнүктүү натыйжаларды көрсөттү. Алар климаттын өзгөрүшүнүн социалдык биримдикке тийгизген терс таасири жана жергиликтүү өнүгүүнү пландаштырууга климаттын жана тынчтыктын интеграциясы жөнүндө тиешелүү бийлик органдары менен аялдар жетектеген ачык диалогко мүмкүндүк берди. Алар МТ жана айыл чарба жаатында инновациялык ыкмаларды колдонуу менен, ошондой эле чек ара аралык тажрыйба алмашууга көмөктөшүп, үлгүлүү жергиликтүү жашоо каражаттарын жана ишкердик иш-аракеттерди түзүштү. Бул иш-чаралар чек ара аралык жамааттарга азайып бараткан жаратылыш ресурстары менен күрөшүүгө жана жамааттардын деңгээлинде климаттык тобокелдиктерди азайтууга жардам берүүгө багытталган.

Жаштарды илгерилетүү долбоору жаштарга чыр-чатактардын психологиялык факторлору менен күрөшүүгө жардам берди. Ал психикалык ден соолук жана психосоциалдык колдоо кызматтары (ПДПКК) менен байланышкан стереотиптерди ийгиликтүү жокко чыгарды жана мурда коомчулуктун толук кандуу катышуусуна тоскоол болгон маселелер боюнча ачык диалогко көмөктөшкөн. Анда жаштардын психикалык саламаттыгын чечүү үчүн ар кандай жергиликтүү катышуучулар менен мамлекеттик кызматтардын ортосунда багыттоо жана координациялоо механизмдери түзүлгөн. Бул психикалык жыргалчылык тынч жана туруктуу жамааттарды түзүү үчүн маанилүү компонент экенин кеңири кабыл алууну чагылдырат.

¹⁴ Диалог жана консультациялар аркылуу коомдогу чыр-чатактын алдын алууга жана тынчтыкты орнотууга салым кошкон өз ара көз каранды структуралардын, механизмдердин, ресурстардын, баалуулуктардын жана көндүмдөрдүн динамикалык тармагы.

БУУнун Тоо күн тартибин колдоосу

94 пайызын тоолор ээлеген Кыргызстандын ландшафты өлкөнүн суу менен камсыздалышы үчүн өтө маанилүү болгон кар баскан чокуларды жана 8,000 ден ашык мөңгүлөрдү камтыйт. Табигый байлыгына карабастан, бул тоолор глобалдык жылуулукка байланыштуу кыйынчылыктарга туш болушат. Климаттын өзгөрүшүнүн кесепеттери кеңири масштабда жана сууга жетүү, энергетика, айыл чарба өндүрүмдүүлүгү, инфраструктура жана туризмге таасирин тийгизет, бул тоолордун экосистемаларына да, аларга көз каранды жамааттарга да терең таасирин тийгизиши мүмкүн.

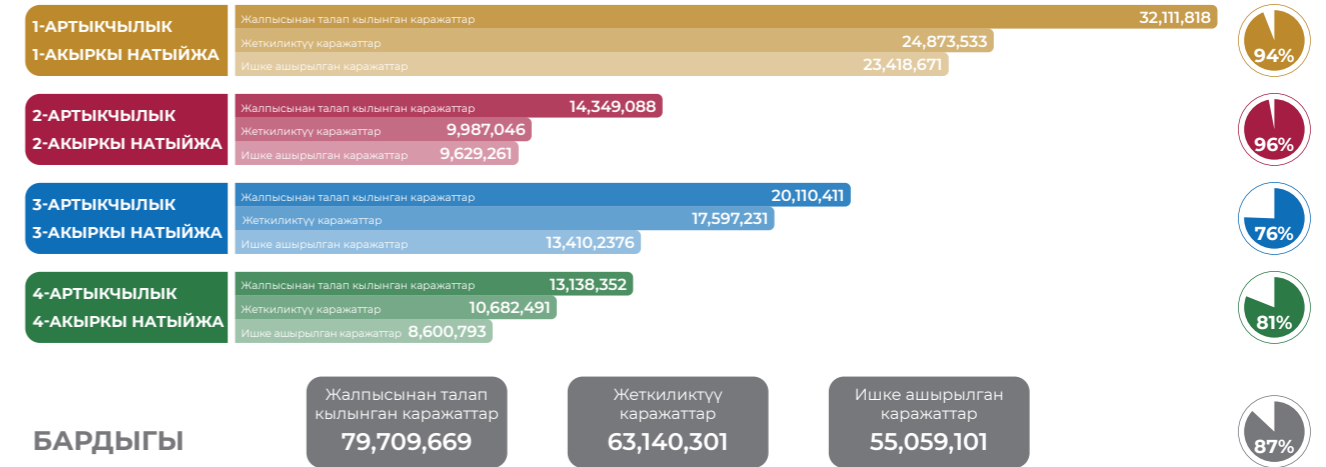
Акыркы жылдары Кыргыз Республикасынын Өкмөтү глобалдык масштабда туруктуу тоо өнүгүүсүн жактап, эл аралык аракеттерди шыктандырууда. Кыргыз Өкмөтүнүн сунушу боюнча Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы Ассамблеясы (БУУ БА) 2022-жылды эл аралык тоолор жылы деп жарыялаган, ал эми 94 өлкө бул демилгени колдогон. 2022-жылдын ноябрында БУУнун БАсы Тоону туруктуу өнүктүрүү боюнча резолюция кабыл алып, анда 2023-2027-жылдар “Тоолуу аймактарды өнүктүрүү боюнча аракеттердин беш жылдыгы” деп жарыяланган, ошондой эле Өкмөт тарабынан сунушталган. Бул резолюцияга 110 өлкөнүн өкмөттөрү кошулду. 28-ТКда Кыргызстандын өкмөтүнүн демилгеси менен 2024-жылдын июнь айында Бонндо өтө турган илимий-техникалык консультациялар боюнча көмөкчү органдын алтымышынчы сессиясында (SBSTA) тоолор жана климаттын өзгөрүшү проблемалары боюнча эксперттик диалогду өткөрүү маселеси акыркы жыйынтыктар камтылган документине киргизилген.

БУУнун Кыргызстандагы өлкөлүк командасы Тоо күн тартибин алга жылдырууга берилгендигин көрсөттү. БУУнун тутуму беш жылдык иш-аракеттерди улуттук жана глобалдык деңгээлде концептуалдаштыруу боюнча эксперттик кеңештерди берди. БУУӨКтүн демилгеси менен координацияланган мамилени камсыз кылуу жана тутумдук тажрыйбаны колдонуу үчүн эки жумушчу топ түзүлдү. БУУнун өлкөлүк командасы ошондой эле потенциалды өстүрүү жана улуттук амбицияларды концептуалдык жана программалык колдоо боюнча ишмердүүлүктү координациялоо үчүн “БУУнун Тоо күн тартибинин достору” деп аталган БУУнун өлкөлүк командасынын коалициясын түздү. Экинчиден, ФАОдо жайгашкан тоо өнөктөштүгүнүн катчылыгы иш-аракеттердин алкагынын глобалдык жана аймактык компоненттерин иштеп чыгууну колдоо үчүн глобалдык жумушчу топту түздү. Сунушталган алкактык программа БУУнун Башкы катчысынын 2022-жылга карата Тоону туруктуу өнүктүрүү жөнүндө баяндамасында жана БУУнун Башкы Ассамблеясынын Тоону туруктуу өнүктүрүү жөнүндө 77-сессиясынын резолюциясында баяндалган мүчө мамлекеттерге сунуштамаларга негизделген.

2.5. ФИНАНСЫЛЫК СЕРЕП ЖАНА РЕСУРСТАРДЫ МОБИЛИЗАЦИЯЛОО

2.5.1. Финансылык сереп

АКЫРКЫ НАТЫЖАЛАР БОЮНЧА КАРАЖАТТАРДЫ БӨЛҮШТҮРҮҮ (АКШ ДОЛЛАРЫ) 2023

АГЕНТТИКТЕР БОЮНЧА КАРАЖАТТАРДЫ БӨЛҮШТҮРҮҮ (АКШ ДОЛЛАРЫ) 2023

Агенттик	2023-жылы жалпысынан талап кылынган каражаттар	2023-жылы жеткиликтүү каражаттар	Ишке ашырылган каражаттар	%
ФАО	5,304,544	5,024,544	4,164,723	83%
АӨЭФ	1,436,900	1,436,900	1,436,900	100%
ЭЭУ	653,970	653,970	294,099	45%
ЭМУ	2,351,055	1,921,055	1,849,280	96%
ЭЭББ	414,500	367,500	309,200	84%
ЭТС	671,000	671,000	671,000	100%
АУЖКБ	1,100,000	480,000	360,000	75%
ЮНЭЙДС	44,000	44,000	66,000	150%
БУУӨП	28,834,243	25,421,702	20,799,339	82%
ЮНЕП	260,000	260,000	260,000	100%
ЮНЕСКО	1,264,381	1,130,331	1,064,113	94%
ЮНФПА	1,079,400	1,265,300	863,300	68%
БУУ КЖКБ	1,148,237	1,287,861	1,287,861	100%
ЮНИСЕФ	5,799,334	4,774,036	4,226,739	89%
БУУ Аялдар	973,889	904,082	738,477	82%
БУУ БКБ	3,971,000	3,971,000	3,591,060	90%
ДАТП	21,438,216	10,817,020	10,817,010	100%
ДСУ	2,370,000	2,130,000	1,810,000	85%
БУУ ККАБ				
БУУ ЕЭК	295,000	280,000	250,000	89%
ЮНКТАД	300,000	300,000	200,000	67%
Бардыгы	79,709,669	63,140,301	55,059,101	87%

2.5.2. Ресурстарды мобилизациялоо жана каржылоонун сапаты

2023-жылы БУУ БУУнун иш-чараларын жүргүзүү үчүн талап кылынган болжол менен 79,689,669 миллион доллардын 88%ын камсыздаган, ал эми жеткиликтүү болгон ресурстары 63,320,301 миллион долларды түзөт. Чыгымдардын жалпы суммасы 55,566,157 миллион долларга жеткен. 2023-жылы ТӨМгө жетишүүгө салым кошкон 20 өнөктөш бар, мында негизги салымдар СПИД, кургак учук жана безгек менен күрөшүү үчүн Глобалдык фонддон (\$12,8 млн), жашыл климат фондунан (\$7,5 млн), тынчтыкты куруу Фондунан (\$3,6 млн), Глобалдык экологиялык фонддон (\$2,3 млн) түшөт. Кыргызстанга ТӨМгө жетишүүдө колдоо көрсөткөн өкмөттөрдүн арасында ЕБ, Финляндия, Япония, Корея, Россия, Швейцария, жана АКШ бар.

БУУ да, Өкмөт да ТӨМдү жана кызматташуу боюнча Алкактык программада белгиленген 2030-жылга күн тартибинин артыкчылыктарын ишке ашыруу үчүн ресурстардын

булактарын жана өнөктөштөрдү, өзгөчө жеке сектордон диверсификациялоонун маанилүүлүгүн баса белгилешти.

Кыргызстан курчап турган чөйрөнүн туруктуулугуна жана биоартүрдүүлүккө инвестицияларды көбөйтүү үчүн Жаратылышты коргоо боюнча максаттуу фонд (CTF) түзүүнүн үстүндө иштеп жатат. Жаратылышты коргоо боюнча максаттуу фонд (CTF) тоо экосистемаларын коргоого, токойлордун аянтын көбөйтүүгө жана көмүртектин бейтараптуулугун камсыз кылууга салым кошууга багытталган улуттук жана эл аралык артыкчылыктарга шайкеш келет. Финансылык колдоону бириктирүү менен Жаратылышты коргоо боюнча максаттуу фонду (CTF) өлкөнүн дүйнөлүк коомчулук алдындагы милдеттенмелерин аткаруу менен айлана-чөйрөнү коргоо жана туруктуу өнүктүрүү үчүн финансылык тартыштыкты жоюуга умтулат.

03
БӨЛҮМ

БУУӨКТҮН КИЙИНКИ
ЖЫЛГА КАРАТА
ИШМЕРДҮҮЛҮГҮНҮН
НЕГИЗГИ БАГЫТТАРЫ

2023-жыл Кыргыз Республикасында 2023-2027-жылдарга карата Алкактык программанын ишке ашырылган биринчи жыл болду. 2023-жылга жаңыланган Жалпы өлкөлүк анализдин талдоосуна (ССА), өлкөдөгү түзүлгөн саясий жана социалдык-экономикалык кырдаалга, кызматташуу боюнча Алкактык программанын биргелешкен иш пландары боюнча улуттук кеңешмелеринин натыйжаларына жана андан да маанилүүсү, улуттук өнүгүүнүн артыкчылыктарын сактоо менен, 2024-жылы БУУ жаңы 2023-27 жылдарга карата Алкактык программасында белгиленген төмөнкү артыкчылыктарга жетишүүнү колдоону улантат:

1. Сапаттуу социалдык тейлөө
2. Жашыл социалдык-экономикалык өнүгүү
3. Климаттын өзгөрүүсүнө каршы иш-аракеттер, табигый кырсык тобокелдиктерин башкаруу жана айлана-чөйрөнү коргоо
4. Тынчтык, коомдук биримдик жана адам укуктарын сактоо.

Алкактык программанын бул артыкчылыктары ТӨМ тездеткичтер ыкмасы аркылуу ишке ашырылат. Бүткүл дүйнөлүк деңгээлде ТӨМ тездеткичтери 2030-жылга карата максаттарга жетүү үчүн аныкталган. Бул трансформациялоочу кирүү пункттары – “алты өткөөл” деп аталат – алар ТӨМ боюнча каталитикалык жана мультипликатордук эффекттерге ээ болушу мүмкүн: (1) тамак-аш системалары; (2) энергияга жетүү жана энергиянын жеткиликтүүлүгү; (3) санариптик байланыш; (4) билим берүү; (5) жумуш жана социалдык коргоо; жана (6) климаттын өзгөрүшү, биологиялык ар түрдүүлүктү жоготуу жана булгануу. Ар бир аймактын алкагында алты өткөөлдүн ишке ашырылышынын “кантип” аныкталуучу төрт “кыймылдаткыч бөлмөсү” деп аталган иш-аракеттер аныкталган: (1) саясат жана нормативдик базалар, (2) банктык жана рынокко даяр улуттук долбоорлордун куурлары, мамлекеттик жана жеке секторлордун катышуусу менен, (3) бардык булактардан – салттуу донорлордон, өнүктүрүү банктарынан, капиталдык рыноктордон, филантропиялык фонддордон жана акча которуулардан зарыл болгон каржылоону тартуу үчүн бардык тиешелүү тараптарды чакыруу, «макулдашуу бөлмөсүн» өнүктүрүүгө жардам берүү – инновациялык инструменттер менен каржылоо аралашмасы – ар бир өткөөл үчүн жана (4) мамлекеттик институттарды жана жарандык коомду колдоо үчүн потенциалды жогорулатуу.

БУУ өкмөттүн артыкчылыктуу өнүктүрүү демилгелерин, анын ичинде ТӨМ боюнча саммитинде жана өнүктүрүү форумунда, 28-ТКда, Трансформациялоочу билим берүү саммитинде (TES) жана Тоолордун күн тартибинде ишке ашырууну күчөтүү үчүн биргелешкен жана координацияланган та-

жрыйбасын колдонот. БУУ Келечектин Саммитин даярдоодо тыгыз кызматташып, Башкы катчынын аракетке чакырыгында жана анын глобалдык тынчтык, өнүгүү жана адам укуктары жаатындагы чакырыктарга көп тараптуу чечимдерди колдоого багытталган келечекке багытталган Саясий баяндамаларында берилген билимдерди жана маалыматтарды колдонуу менен тыгыз иштешет.

1. Социалдык коргоо алты өткөөлдүн бири болуп саналган 1-артыкчылыктуу багытта сапаттуу социалдык кызматтарды көрсөтүүнү колдоо саламаттыкты сактоо, билим берүү жана татыктуу эмгекти социалдык жактан коргоону жана качкындардын социалдык интеграциясын колдоону камтыйт. БМСЖ 2019-2030 - жылдарга саламаттыкты сактоо стратегиясында “дени сак адам-гүлдөгөн өлкө” артыкчылыктуу багыт болуп саналат. Ден соолуктун башка артыкчылыктарына Улуттук саламаттыкты сактоо программаларын (улуттук эмдөө, пандемияга даярдык) ишке ашыруу, сергек жашоо образын жайылтуу, жугуштуу жана жугуштуу эмес оорулар менен күрөшүү кирет.

Билим берүү Президент тарабынан ТӨМ боюнча саммитте айтылган улуттук приоритеттердин бири болуп саналат жана БУУ Биргелешкен сектордук серептердин (БСС), билим берүүнү санариптештирүүнүн (билим берүүнү трансформациялоо боюнча саммиттин беш приоритетинин бири) сунуштарынын аткарылышын колдоону улантат, айрыкча айылдык мектептерде. БУУ ошондой эле Өкмөт менен биргеликте мектептерде жаңы ваучердик тутумду пилоттук негизде жүргүзөт, анткени ал калктын аялуу катмарынын билим алуу мүмкүнчүлүгүндөгү теңсиздикти сактап калуу коркунучун жаратышы мүмкүн. Өкмөт өнөктөштүк келишимин

ишке киргизгенден кийин, БУУ Билим берүү боюнча глобалдык өнөктөштүктү (ББГӨ) каржылоого арыз берүү жана келишимди ишке ашыруу процессинде өкмөткө техникалык колдоо көрсөтүүнү улантат. Келишим ТӨМ 4 принциптерине жана БСС жана TES алкагында макулдашылган реформалардын негизги багыттарына ылайык келет.

Татыктуу эмгек жаатында негизги көңүл эл аралык стандарттарга жана татыктуу эмгектин Күн тартибине ылайыктуулугун жогорулатууга, качкындар, баш калка издеген адамдар, ошондой эле азык-түлүктү тартыштыгына кабылган жана аялуу абалда турган адамдар үчүн негизги социалдык кызмат көрсөтүүлөргө жеткиликтүүлүктү жакшыртууга бурулат. Парламент 190-конвенцияны жактыргандан кийин жана анын президент тарабынан бекитилиши күтүлүүдө, БУУ улуттук мыйзамдарды Конвенциянын жоболоруна ылайык келтирүүдө өкмөттү колдойт.

2. Инклюзивдүү “жашыл” экономика ТӨМ саммитинде көрсөтүлгөн эки улуттук артыкчылыктын бири болуп саналат жана БУУ климаттык өзгөрүүлөрдү жана инклюзивдүүлүктү эске алуу менен өкмөттүн экономикалык өнүгүү аракеттерин колдоого көңүл бурат. Бул адаптациялык жана климатка туруктуу агробизнести, “жашыл” секторлордо МЧОИ үчүн финансылык жеткиликтүүлүктү кеңейтүүнү, айыл чарбасын санариптештирүүнү, экспорттун атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн жогорулатууну, анын ичинде санариптик рыноктордо, аял ишкерлер (анын ичинде айыл чарбасында) жана кайтып келген мигранттар үчүн каржылоого, инвестицияларга жана рыноктук мүмкүнчүлүктөргө жетүүнү кеңейтүүнү камтыйт. Мындан тышкары, аялуу калктын азык-түлүк жана тамактануу муктаждыктарын шарттуу которуулар, анын ичинде камсыздандыруу аркылуу канааттандырууга көңүл бурулат. Тоолуу региондордун калкын экономикалык жактан көтөрүү үчүн негизги көңүл климаттык маалыматты кеңейтүүгө, биологиялык ар түрдүүлүктү сактоого жана суу ресурстарын башкарууну реформалоого бурулат.

3. Климаттык иш - аракеттерге тиешелүү 3-артыкчылыктуу багытта БУУнун артык-

чылыктуу милдети Өкмөттүн Тоо күн тартибин андан ары илгерилетүү болот. Бул 2023-2027-жылдарга тоолуу аймактарды өнүктүрүү боюнча беш жылдык иш-аракеттер планын ишке ашырууну колдоону камтыйт. 28-ТКда жетишилген ийгиликти улантуу менен БУУ климаттык дипломатияны чыңдоого, секторлор аралык кызматташтыкка, негизги климаттык саясаттарды иштеп чыгууга жана ишке киргизүүгө, Париж Келишиминин алкагында ачык-айкындуулуктун жана шайкеш келтирилген отчеттуулуктун алкагын түзүүгө, ошондой эле улуттук климаттык күн тартибинин көптөгөн башка аспектилерине өзгөчө көңүл буруу менен 29-ТКга колдоо көрсөтүүнү улантат. 2024-жылы БУУнун Климаттын өзгөрүшү боюнча алкактык конвенциясы (UNFCCC) 28-ТКны улантуудагы бул колдоонун маанилүү аспектилеринин бири Кыргызстанды Бонндогу илимий-техникалык консультациялар боюнча көмөкчү органдын 2024-жылдагы сессиясында тоолор жана климаттын өзгөрүшү боюнча эксперттик диалогго даярдоо болуп калат. Тоолуу аймактарды туруктуу өнүктүрүү ар түрдүү финансылык инструменттерди жана механизмдерди талап кылган татаал маселе болгондуктан, БУУ Өнүктүрүү боюнча өнөктөштөрдүн мыкты эксперттик билимдерин жана ресурстарын чогултууну жана мобилизациялоону улантат. Бул өзүнө Жаратылышты коргоо боюнча максаттуу фондун (CTF) түзүүнү камтыйт. БУУ 2024-жылы көп өнөктөштүк Трастык фонду аркылуу CTF ылайыктуу моделин түзүүнү колдойт. Кыргызстан климаттык аракеттер боюнча бир нече негизги декларацияларга, анын ичинде Климат боюнча иш-аракеттер боюнча жогорку амбициялуу көп деңгээлдүү шериктештиктин Коалициясына кол койгону менен, Кыргызстан үчүн олуттуу потенциалы бар кээ бир декларацияларга¹⁵ кол коюлган эмес, мисалы, Климат, Жаратылыш жана Адамдар, жана Гендердик Адилеттүү Өткөөл жана Климаттык Өнөктөштүк боюнча 28-ТКда биргелешкен билдирүүсү. БУУ бул маанилүү багыттар боюнча Өкмөткө колдоо көрсөтүүнү улантат.

29-ТК үчүн БУУ 28-ТКда Борбордук Азиянын бардык беш өлкөсү тарабынан кабыл алынган Борбордук Азиядагы климаттын

¹⁵ Климаттык аракеттер боюнча жогорку амбициялуу көп деңгээлдүү өнөктөштүк коалициясы, БАЭ Туруктуу айыл чарба, Туруктуу тамак-аш системалары жана Климаттык аракеттер боюнча Декларация, Климат, жардам, калыбына келтирүү жана тынчтык боюнча 28-ТКнын Декларациясы, БАЭ COP28 жана Саламаттыкты сактоо боюнча кошумча Декларация жана энергиянын кайра жаралуучу булактарын жана энергияны натыйжалуу пайдалануу боюнча милдеттенме.

өзгөрүшүнө адаптациялоонун Регионалдык стратегиясын ишке ашырууга колдоо көрсөтөт.

Абанын булганышы: БУУӨКтүн абанын булганышына жалпы мамилеси өлкөнүн деңгээлинде биргелешип иштеген БУУнун агенттиктеринин үлгүсү катары өзгөчөлөнөт. Кыргыз Өкмөтү Туруктуу координатордун жетекчилиги астында көп тараптуу өнөктөштүктүн көптөгөн сунуштарын ишке ашырса, БУУ энергиянын кайра жаралуучу булактарын пайдалануу боюнча нормативдик-укуктук базаны жакшыртууну колдоону улантат.

Бул келечектеги жардамдардын бардыгы алты өткөөлгө туура келет, көбүнчө экинчисин толуктап, кыймылдаткыч бөлмөсүнүн аракеттерине ылайык келет. 2024-жылы БУУ да Өкмөткө 2025-жылы экинчи Улуттук ыктыярдуу серепти даярдоодо колдоо көрсөтөт.

4. Системалык өзгөрүүлөрдү ишке ашыруу үчүн кеңири катышууга негизделген отчеттуу, ачык-айкын жана натыйжалуу башкаруу системасын түзүү зарыл. Жарандык мейкиндиктин кыскарышын эске алуу менен, 2023-жылга карата Өлкөнүн жалпы анализинин (ССА) жаңыланган вариантында көрсөтүлгөндөй, 2024-жылы жана андан ары БУУнун жардамы адам укуктарын жана гендердик аспектилерди эске алуу менен мамлекеттик кызматтарды көрсөтүүгө, ошондой эле калктын катышуусу менен мыйзам чыгаруу жана көзөмөлдөө жаатында парламенттин потенциалын чыңдоого багытталат. Кыргызстандын 2023-2025-жылдар аралыгында адам укуктары боюнча кеңештин мүчөсү болуп кириши-бул өлкөнү адам укуктарынын негизги принциптерин, эл аралык милдеттенмелерди жана өзүнө алган убадаларды сактоодо колдоо үчүн зор мүмкүнчүлүк. БУУнун колдоосу ошондой эле улуттук укуктук жана сот процесстерине адам укуктары жаатындагы эл аралык милдеттенмелерди киргизүүнү, омбудсмен институтун чыңдоону, айрыкча аялдар, балдар жана калктын башка аярлуу топтору үчүн сот адилеттигине жетүүнү жакшыртууну камтыйт. Мындан тышкары, жарандык коомдун жана жалпыга маалымдоо каражаттарынын толук кандуу катышуусун эч кандай тоскоолдуксуз кеңейтүүгө негизги көңүл бурулат.

Контексттик чакырыктар боюнча, 2024-жылы БУУӨК жарандык мейкиндиктин ки-

чирейип баратканына жана анын жеткирүүгө потенциалдуу таасирине кылдат байкоо жүргүзүүнү жана ошол эле учурда жарандык укуктарды жана эркиндиктерди жана Кыргызстандын милдеттенмелерин тынымсыз пропагандалоо, адам укуктары боюнча эл аралык милдеттенмелерге жана убадалар боюнча Өкмөт менен тыгыз кызматташууну улантат. БУУ ошондой эле Кыргыз өкмөтү менен макулдашылган Тынчтыкты куруу фондунун алкагында колдоо көрсөтүүнү улантат.

Өкмөттөрдүн өнүгүү умтулууларына шайкеш келген Алкактык программанын артыкчылыктарын эске алуу менен, Кыргызстандагы БУУӨК түзүмү “максатка ылайык келет” жана өзүнө ар кандай резиденттик жана резидент эмес түзүмдөрдү, агенттиктерди, фонддорду жана программаларды, анын ичинде региондук комиссияларды камтыйт.

Бул өлкөнүн командасына эксперттик билимдин жана ресурстардын кеңири спектрин колдонууга мүмкүндүк берет.

2023-жылы БУУӨК ЮНОПС жана БУУ Хабитаттан кызыгуу билдирүүлөрүн алган. ЮНОПС өлкөлүк топко кошулуп, кызматташуу боюнча Алкактык программанын үч артыкчылыктуу багытына өз салымын кошууга ниеттенүүдө: сапаттуу социалдык кызматтар, климаттын өзгөрүшүнө каршы күрөшүү, табигый кырсыктардын тобокелдиктерин башкаруу жана айлана-чөйрөнү коргоо, ошондой эле адилеттүү, отчеттуу жана инклюзивдүү институттар жана жарандык коом. Кыргызстандагы БУУӨКсы Австрияда жайгашкан, суу ресурстары, айлана-чөйрө жана климат жаатында кызмат көрсөтүүлөрдүн эл аралык портфелине ээ болгон көп өлкөнү камтыган ЮНОПС офисинин кызмат көрсөтүүлөрүнөн пайдаланууга ниеттенүүдө, ал Кыргызстандагы БУУӨКтүн Тоо Күн тартиби, ОНУВ жана 28-ТК милдеттенмелерин аткаруу сыяктуу улуттук артыкчылыктарды ишке ашырууда колдоо көрсөтө алат. ЮНОПСтун пландаштырылган салымдарына туруктуу сатып алуу тажрыйбасын камсыз кылуу, гранттарды башкарууда жана коррупцияга каршы аракеттерде БУУнун бөлүмдөрүн колдоо, ошондой эле көптөгөн кызыкдар тараптардын катышуусунда татаал долбоорлордо катализатордун ролун аткаруу кирет. БУУ-Хабитат шаарлардын туруктуулугун жогорулатуу боюнча долбоорду ишке ашырып жатканына кара-

бастан (Нарын шаары), Ал Бишкек шаардык кеңеши менен биргеликте ыктыярдуу жергиликтүү сереп салуунун алкагында Алкактык программага дагы ырааттуу жана координацияланган салым кошуу үчүн Өлкөлүк командага кошулуу ниетин билдирди. Бул отчет даярдалып жаткан учурда ЮНОПС Өкмөт менен макулдашылгандан кийин БУУӨК расмий түрдө кошулган, ал эми БУУ-га-Хабитатка кирүү процесси аяктоо алдында турат.

2024-жылы БУУнун көңүл борборунда долбоордук ыкмадан стратегиялык ыкмага өтүү болот, ал Алкактык программанын жыйын-

тыктарына жетүүгө ар тараптуу өбөлгө түзөт жана натыйжаларга жетүүдө потенциалдуу тобокелдиктерди четтетет. Жалпысынан, алдыга жылып, БУУнун мамилеси 17 Максатка, “алты өткөөлгө” жана ага байланыштуу “кыймылдаткыч бөлмөлөргө” негизделет, алар ТӨМдү тездетүүнүн жалпы жолдорун аныктоо үчүн аналитикалык алкак катары кызмат кылат. БУУ Өкмөт жана өнүктүрүү боюнча башка өнөктөштөр менен БУУнун программаларын жана максаттуу инвестицияларын жана өнөктөштүктөрүн жетектөө үчүн аныкталган жолдордун кайсынысы Кыргызстандын конкреттүү контекстине көбүрөөк ылайык келерин изилдөөнү улантат.

Ишке ашыруу боюнча улуттук өнөктөштөрдүн тизмеси

1-артыкчылык / 1-акыркы натыйжа	2-артыкчылык / 2-акыркы натыйжа	3-артыкчылык / 3-акыркы натыйжа	4-артыкчылык / 4-акыркы натыйжа
Кыргыз Республикасынын Парламенти	Кыргыз Республикасынын парламенти	Кыргыз Республикасынын парламенти	Кыргыз Республикасынын парламенти
КР Президентинин Аппараты	КР Президентинин Аппараты	КР Президентинин Аппараты	КР Президентинин Аппараты
КР Министрлер Кабинети	КР Министрлер кабинети	КР Министрлер Кабинети	Жогорку сот
Экономика жана коммерция министрлиги	Экономика жана коммерция министрлиги	Жаратылыш ресурстары, экология жана техникалык көзөмөлдөө министрлиги	КР Министрлер Кабинети
Эмгек, социалдык камсыздоо жана миграция министрлиги	Эмгек, социалдык камсыздоо жана миграция министрлиги	Экономика жана коммерция министрлиги	Тышкы иштер министрлиги
Айыл чарба министрлиги	Айыл чарба министрлиги	Эмгек, социалдык камсыздоо жана миграция министрлиги	Юстиция министрлиги
Билим берүү жана илим министрлиги	Билим берүү жана илим министрлиги	Айыл чарба министрлиги	Экономика жана коммерция министрлиги
Саламаттыкты сактоо министрлиги	Саламаттык сактоо министрлиги	Билим берүү жана илим министрлиги	Эмгек, социалдык камсыздоо жана миграция министрлиги
Каржы министрлиги	Финансы министрлиги	Саламаттык сактоо министрлиги	Саламаттыкты сактоо министрлиги
Өзгөчө кырдаалдар министрлиги	Өзгөчө кырдаалдар министрлиги	Финансы министрлиги	Айыл чарба министрлиги
Санариптик өнүктүрүү министрлиги	Энергетика министрлиги	Өзгөчө кырдаалдар министрлиги	Билим берүү жана илим министрлиги
Улуттук статистика комитети	Санариптик өнүктүрүү министрлиги	Энергетика министрлиги	Саламаттык сактоо министрлиги
Улуттук банк	Улуттук статистика комитети	Улуттук статистика комитети	Финансы министрлиги
Маданият, маалымат, спорт жана жаштар саясаты министрлиги	Иш берүүчүлөр жана кызматкерлер уюму	Климаттык каржы борбору	Өзгөчө кырдаалдар министрлиги
Акыйкатчынын Аппараты	Жарандык коомдун уюмдары	Кыргызгидромет	Санариптик өнүктүрүү министрлиги
Милдеттүү медициналык камсыздандыруу фонду	Илимий жана жеке секторлор	Жарандык коомдун уюмдары	Ички иштер министрлиги
Электрондук саламаттык сактоо борбору	ЖМК	Илимий жана жеке сектор	Маданият, туризм, маалымат жана жаштар министрлиги
Үй-бүлөнү пландаштыруу боюнча кыргыз альянсы	ЖӨБО	ЖМК	Улуттук статистика комитети
Дары-дармек менен камсыз кылуу жана медициналык техника департаменти	Кесиптик окуу жайлары	ЖӨБО	Борбордук шайлоо комиссиясы
ССМ жана КМ алдындагы коомдук кеңеш	ТИМдин миграция боюнча департаменти		Миграция боюнча мамлекеттик кызмат
Кургак учук жана ВИЧ боюнча Бейөкмөт уюмдар тармагы	Россия-Кыргыз өнүктүрүү фонду		Башкы прокуратура
Дары-дармек каражаттарын боюнча улуттук жөнгө салуу агенттиги	Чет өлкөлөрдөгү мекендештердин иштери боюнча улуттук кеңеш		Дин боюнча мамлекеттик комиссия
Ветеринардык жана фитосанитардык коопсуздук боюнча мамлекеттик инспекция	Диаспора		Акыйкатчынын Аппараты
Республикалык СПИД борбору	Бишкек жана Ош шаарларынын мэриялары		Жарандык коомдун уюмдары
Республикалык наркологиялык борбор	Саламаттык сактоого көмөктөшүү боюнча республикалык борбор		Илимий жана жеке секторлор
Республикалык фтизиатрия борбору	ЮНЕСКО иштери боюнча улуттук комиссия		ЖМК
Мамлекеттик ветеринардык инспекция	Айыл чарба өндүрүүчүлөр уюму		ЖӨБО
Мамлекеттик эпидемиологиялык башкармалык	Эсептөө палатасы		Кесиптик билим берүү жана даярдоо мекемелери
Республикалык иммунопрофилактика борбору			Диний уюмдар жана коомдор
Жарандык коомдун уюмдары			
Илимий жана жеке секторлор			
ЖМК			
ЖӨБО			
Бишкек жана Ош шаарларынын мэриялары			

**БИРИККЕН
УЛУТТАР УЮМУ**
КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫ
●●●●●●●●●●●●●●●●●●●●

Кыргызстандагы Бириккен
Улуттар Уюму

Кыргыз Республикасы,
Бишкек ш., Чүй пр., 160

www.un.org.kg

[un_kyrgyzstan](https://www.instagram.com/un_kyrgyzstan)

[UN.Kyrgyzstan](https://www.facebook.com/UN.Kyrgyzstan)

[un_kyrgyzstan](https://twitter.com/un_kyrgyzstan)